ORATIO FVNEBRIS,

de vita, & obitu,

REVERENDI ET CLARISSIMI VIRI, PIETATE, ERVDITIONE, SAPIENTIA, ET VSV, ATQVE experientia rerum, Præstantissimi, D. Iacobi Andreæ, sacrosanctæ Theologiæ Doctoris, & Professoris celeberrimi, & incomparabilis, Academiæ Tubingensis Cancellarij, & Præpositi Ecclesiæ dignissimi, Habita,

A,

IACOBO HEERBRANDO, S. S. THEOLOGIAE, Doctore, & Professore in Academia Tubingensi, Collega ipsius.

TVBINGAE,
Apud Alexandrum Hockium, Anno 1590.

VERA ET VIVA IMAGO REVE
RENDI ET CLARISSIMI VIRI, DOMINI
Iacobi Andreæ, ſacroſanctæ Theologiæ Doctoris & Profeſ-
ſoris celeberrimi, Eccleſiæ Tubingenſis Præpoſiti, &
Academiæ Cancellarij digniſsimi.

REVERENDIS, ET CLARISSIMIS VIRIS, PIETATE, VIRTVTE, Erudirione, & sapientia præstantibus:

Domino Baltassari Eisengrein I. V. D. celeberrimo, Illustrissimo Duci Vvirtembergico à consilijs, & Consistorij Ecclesiastici Directori solertissimo.

Domino Iohanni Harpprecht I. V. D.

D. Iohanni Iacobo Frey,
D. Vlrico Andreæ } *Medicinæ doctoribus.*

Domino M. Iacobo Andreæ, Pastori Metzingensi.

Domino M. Iohanni Andreæ, Pastori Herrenbergensi, & vicinarum Ecclesiarum Superintendenti.

Domino Danieli Andreæ, Scribæ in Cancellaria VVirtembergica.

Domino Magistro Martino Planck, Pastori in Hausen ad Nicrum.

Domino Anthonio Schvverkhard, Medicinæ Candidato.

D. Magistro Iacobo Magũro, Diacono in Bietigkheim.

Reuerendi viri D. D. Iacobi Andreæ p. m. Filijs, & Generis.

Hanc de ipsius vita, rebus gestis & obitu Orationem funebrem

Officij causa

A se scriptam, & publicè in Academiæ Tubingensis, cætu frequenti, Februarij 23. recitatam: Iacobus Heerbrand D. dedicauit.

ORATIO FVNEBRIS,

CVM Ionathas, Saulis Regis Israelitarum filius, Rector Magnifice, Barones Generosi, senatus Scholæ inclytæ, Corona ornatissima, in prælio, fortiter pugnans pro patria, & Populo Dei, occubuisset: hoc eum David amicus, Confœderatus, & quasi frater, lugubri prosequitur Epicedio, inter cætera dicens: doleo super te, frater mi Ionatha, decore nimis, & amabilis super amorem mulierum. Sicut mater vnicum amat filium suum, ita ego te diligebam.

2. Sam. 1.

Quomodo ceciderunt robusti, & perierunt arma bellica?

Elisa quoq; Propheta, Præceptore suo Elia, in turbine, curru & equis igneis in cœlum sublato, ereptum sibi à Deo Magistrum deflens, Voce lachrymabili exclamat: Pater mi, Pater mi, currus & equites Israel.

Hoc idem nobis quoq; in communi hoc luctu, faciendum esse puto. Obijt enim vir summus, & fidelissimus non solum studiorum nostrorum Gubernator, verum etiam Religionis synceræ Hyperaspistes, propugnator & defensor acerrimus: Reuerendus & Clarissimus vir, Dominus Iacobus Andreæ, S S. Theologiæ Doctor & Professor, Præpositus Ecclesiæ, & scholæ Cancellarius dignissimus, de Ecclesia Christi & hac schola optimè meritus. De huius vita & Obitu,

omisso

omisso Exordio longiori, & absq; affectibus iam sum dicturus. Non expectabitis autem à me Orationem, verborum Lenocinijs comptam & pictam. Nec etiam affectibus refertam, sicut nec de origine & splendore gentilitio, quæ quidem etiam Dei dona sunt & ornamenta in hoc mundo, iam dicam: Verum de rebus eius publicè in Ecclesia gestis, de plantatione, gubernatione, reformatione, instauratione, constitutione, & propagatione Ecclesiarum, de certaminibus, controuersijs dogmatum, & alijs eius laboribus, quos pro Ecclesia sustinuit maximos, historiam, & quidem nudam, proq; rerum magnitudine breuem, recitabo. Quæ tamen de rebus multis, maximiq; momenti dicebit, & sic historiam quasi Ecclesiasticam nostrorum temporum, & certaminum præcipuorum, quibus ille dimendis & componendis, vel præfuit, vel certè interfuit, per annos 44. compendio complectetur multa, & de multis vtiliter monebit. Non dubito autem, quin vel vnam, si fieri posset, & postremam audire ex ipso Concionem cupiatis omnes.

Quia verò hoc negatum est nobis & impossibile: audiatis per, & ex me, ipsum de se loquentem, & totius Vitæ suæ curriculum, labores, quos exantlauit, itinera & peregrinationes, Colloquia, scripta, Disputationes, Concliones, recitantem, (sequor enim in hac Oratione, partim ab ipso factam descriptionē, partim verò Indicem & consignationem in Ephemeridibus annotatam) audiamus inquam eum, æquis animis

non amplius in hoc mundo visuri, vel audituri, vltimumq; Vale nobis dicentem: hocq; modo postremum ei pietatis officium præstemus, iustaq; ei faciamus.

Natus est Reuerendus Vir, D. Doctor Iacobus Andreæ in hoc Ducatu Vvirtenbergico, oppido Vvaiblingen, vnde Gibelini nomen habent, anno Christi 1528. die Martij 25. hora matutina 2. minutis 30. parentibus pijs, & honestis, Patre Iacobo Endris, ex Micolau, in ditione Episcopi Eistettensis oriundo, cuius Pater Ingolstadij sepultus est. Et quia iste artem fabrilem exercuit, hinc in pueritia à coæqualibus, Schmidlin dictus est. Cæterum, cum nomen suum hic apud Rectorem tum, generosum Baronem Arbogastum ab Hevven profiteretur, Iacobum Andreæ se nominauit, & sic etiam in Catalogum studiosorum, Matriculam uocant, relatum est nomen eius.

Mater ipsius Anna Weißkópffin/ nata Gundelphingæ, oppido superioris Palatinatus, ad Iurisdictionem Illustrissimi principis, ac Domini, Domini Philippi Ludouici, Palatini Rheni, Ducis Bauariæ &c. pertinente, quæ illinc propemodum in infantia, ad Cognatam quandam Vveiblingam translata est, vbi adulta, postea marito, parenti D. Iacobi nupta est, ex qua tres suscepit filios, Iacobum nostrum, Georgium, & Philippum, filiamq; vnam.

Anno 1534. Postquam Illustrissimus princeps ac Dominus, Dominus Vdalricus Dux Vvirtembergicus,

gicus, Ducatum suum recuperauit, mutatio Religionis facta est, abrogato impio & Antichristiano Pontificio regno: parentes filium ad studia adhibuerunt. Cum autem tenuioris essent fortunæ, quàm vt sumptus ad studia necessarios suppeditare possent, elapsis tribus annis, arti mechanicæ: mancipare eum cogitauerunt, pactiq; sunt cum fabro lignario: sed suasu Consulis Sebastiani Maderi, mutauit parens consilium, filiumq; Studtgardiam, ad D. Doctorem Erhardum Schnepfium, Generalem tum Ecclesiarum huius Ducatus Superintendentem, adduxit, quo subsidium ad studia, ex fisco Ecclesiastico, impetraret.

Qui cum eum examinaret, puerum 10. annorum, deprehendit, ingenium illi esse egregium (propter quod ab eo tempore semper eum postea dilexit, & promouit) sed à Ludimagistro neglectum in schola patria. Ideoq; hoc capiunt Consilium, vt Vvaiblingenses ex ærario suo Ecclesiastico, partem aliquam, reliquum pater, contribuant, eumq; in scholam Studtgardiam mittant.

Regebat tum Scholam istam M. Alexander Marcoleon, Vir egregiè doctus in literis humanioribus, & ad formanda studia iuuentutis, natus & factus. Quo Magistro, Noster biennij spatio Regulas Grammaticas vtriusq; linguæ, vnà cum præceptis Dialecticis & Rhetoricis Philippi Melanthonis, mediocriter addidicit.

Quia enim ingenio optimo diuinitus erat orna-

tus

tum, mox quæ proposita erant, apprehendit, ita vt in Stipendiũ Illustre Tubingense reciperetur, Anno &c. 41. Et post biennium, Anno nempe 43. cum aliis Condiscipulis, primæ Laureæ gradum est consecutus, Hirsaugiæ Monasterio, quo Professores artium & Philosophiæ propter pestem hic sæuientem, tum concesserant.

Postea anno 45. Tubingæ cum aliis Iuuenibus 17. gradum Magisterij consecutus est, inter quos locum secundum obtinuit.

Interea autem cum Philosophicis, etiam Theologiæ & hebreæ linguæ studia coniunxit. Inprimis autẽ D. D. Erhardi Schnepffij Lectiones & Conciones studiosè audiuit, annotauit, ad earumq; imitationem se composuit, & popularibus concionibus se exercuit.

Anno itaq; 46. ætatis suæ 18. Studtgardiam, Ducatus huius Metropolim, ad Diaconatum illius Ecclesiæ, ædito prius specimine, altera die festi paschatis, in summo templo, in frequenti Concione pomeridiana, est vocatus, receptus, & cum admiratione officio isto functus est, ita, vt fama nominis ipsius etiam ad Illustrissimum Ducem Vvirtembergicum Vdalricum peruenireț, qui etiam in arce sua audire ipsum voluit, & finita Concione ad suos dixit: vndecunq; hic pulsus progrediatur, certum est, quod Schnepffius illum excluserit.

Eodem anno vxorem hîc duxit, Annam, honesti ciuis, Iohannis Entringensis, honestam filiam, vi-

de

de piam: & οἰκουρὸν, ex qua liberos suscepit octodecim, filios nouem, & filias totidem, quorum nouem, adhuc sunt superstites, ex quibus filios quatuor, & generos quinq́ coram ordine, longaq́ serie pullatos assidere cernitis.

Incidit eodem anno & tempore tristissimum bellum Germanicum, quod principibus nostris Imperator Carolus V. intulit, in quo Victor Cæsar, Ducatum hunc occupat, inq́ suam redigit potestatē. Erat tum misera facies huius Ducatus. Ipse verò nihilominus cum coniuge Studtgardiæ perseuerauit, officiumq́ fecit concionando, baptisando &c. etiam inter medios Hispanos, qui tamen (quod diuinæ bonitati tribuendum est) Vim illi nullam intulerunt, nec in officio impediuerunt, adeò, vt etiam cùm à Cursore Ducis Vdalrici Fecialis Imperatoris rogaretur, pro infante sibi recens nato in baptismo vt sponderet, promptissimè annuerit, eumq́ à D. Iacobo baptisatum, ex sacro fonte susceperit. Quo peracto, munusculum ipsi offert, his additis: Ego Domino Deo meo ago gratias, quod & viderim & audierim te in fide S. Ecclesiæ Catholicæ baptisasse (audierat enim Fecialis Symboli Apostolici recitationem in actu baptismi) & quàm primū inquit ad Cæsarem Venero, bona fide referam. Certè apud nos Cæsareanos persuasissimum est: Vos & fidem & Religionem omnem abiecisse, nulla apud Vos esse Sacramenta, nullam sanctorum Veneratio-

nem. De quare cuperem tecum colloqui, Ideoq; peto, vt ad prandium venias, in Prætorio, à senatu paratum. Quod & factum est, & bona gratia dimissus, cum prius monuisset Nostrum, vt si quos haberet Scholasticorum Doctorum libros, Thomam, Scotum, Holcot, Bricot, Mephret, & similes, remotis suis Lutheranis, in locum substitueret: hoc modo eum tutum à Vi omni Hispanorum fore, & immunem.

Sed intra paucos dies pax est constituta inter Carolum Cæsarem, & Ducem Vdalricum, qui mox in suum rediit regnum, Dei beneficio & Cæsaris gratia.

Permansit itaq; noster in officio, donec anno 48. ab Imperatore forma Interreligionis, quæ Interim dicebatur (quod Interim durare deberet, donec in Concilio de vniuersa Religione decerneretur) in qua pontificiæ Religionis errores crassiores palliabantur astutè, publicata esset, quam, qui recipere recusabant Ministri Ecclesiæ, metu Cæsaris, qui tum Monarcha, rerum potiebatur, passim ab officio remouebantur, & inter hos Noster quoq;, qui huc commigrare iussus est, submini-strante sumptus Duce Vdalrico. Tristia hæc fuerunt & perturbata tempora, plurimis in locis pulsis pijs, & synceris Ecclesiæ Ministris, substitutis alijs, atq; hinc indè translatis simplicioribus, qui puritatem doctrinę, sine tamen refutatione errorum pontificiorum, simpliciter traderent populo, sacrificulis quoq; & Monachis restitutis. Sed Deus propitius paulò post nos paternè respexit, constitutis hinc inde Ec-

clesiis

uchistis, inter quos etiam Noster ad Diaconatum huius Ecclesiæ promotus est, in quo strenuè laborauit. Factum est id Anno, &c. 49.

Anno 50. Dux Vdalricus, Nouembris sexta die hic in arce sua, inter horam quintam & sextam matutinam, placidè ex hac vita emigrauit, cui filius Dux Christophorus, perpetua memoria Illustris, omnibusque virtutibus Principe dignis ornatus, successit, qui pari, cum Domino parente, clementia, Nostrum est complexus, & fouit, voluitq; vt de assumendo Doctoris gradu cogitaret. Itaq; ad eam rem se præparauit, factis ijs & præstitis, quæ legibus requiruntur. Vbi post Disputationem publicam, Prophetas omnes minores, cursoria prælectione est interpretatus, & anno 53. Aprilis 19. ætatis suæ 25 doctoreos honores est consecutus, parte aliqua sumptuum, ex Christophori Ducis liberalitate, accepta, cum prius Ecclesiæ Göppingensis pastor, vicinarumq; Superintendens Specialis esset factus, postea verò etiam Generalis, cum alijs tribus.

Tum etiam à generoso Comite Ludouico, in Oettingen, ad reformandas & repurgandas Ecclesias suæ ditionis, ab Idolomania, & sordibus pontificijs, est vocatus, ad quod opus etiam ab alijs principibus Illustrissimis, Duce Othone Heinrico Palatino Rheni, & Domino Georgio Friderico, Marchione Brandenburgico, Theologi sunt euocati.

Vbi memorabile est, quod Dux Christophorus, piæ memoriæ, Nostro Doctori Iacobo, peculiari schedula inscripta in mandatis dedit, vt si comes Ludouicus hoc ageret, quod bona Ecclesiastica, Monasteriorum inprimis, ad se rapere, inque suum conuertere vsum vellet: Doctor Iacobus nulli amplius interesset deliberationi, sed statim domum se reciperet. Quæ schedula Comiti per Cancellarium ipsius est reddita, addita grauissima commonefactione, ne manus suas profanationi bonorum Ecclesiasticorum pollueret.

Anno 56. incidit Ecclesiarum comitatus Helffenstainensis Reformatio, ad quam etiam D. Iacobus est per Vdalricum Comitem ab Helffenstein, in Vvisensteig vocatus, vbi plurimæ obijciebantur difficultates & remoræ, adeò vt Collegium Canonicorum, quod ibidem templum occupabat, Comitem cum suo Doctore Iacobo intromittere nollet, sed magna vi se opponebat. Verum perrupit fortiter Vdalricus, & rectè institutus atq; edoctus, fundamenta Religionis synceræ, ex sacra scriptura didicit, & institutam perfecit Ecclesiæ Reformationem, atq; in locum Sacrificulorum, Euangelij synceros Ministros substituit.

Quanquam autem Comes ille post aliquot annorum minis perterritus, Euangelicam Religionem deseruerit: tamen eius defectionis culpa nulla Doctori Iacobo adscribi potest, quippè qui Comitem ad constantiam grauissimè est adhortatus, refutatis omnibus argumentis, quæ Comes opponebat.

Circa

Circa hæc tempora, cum Doctor Iacobus ex fa-
ma percepisset, Iudæum quendam in vicino oppidu-
lo Vveissenstein, à pedibus (ob furta perpetrata) sus-
pensum iri: quia hoc genus supplicij ante non viderat,
comitante eum ciue Göppingensi, eò proficiscitur.
Cumq; audiret Iudæum iam in patibulo pedibus af-
fixum, pendentem inter canes duos, corpus Iudæi la-
cerantes, recitantem hebraicè versus ex Psalmis, qui-
bus ille miser diuinam implorabat opem, accessit No-
ster propius, eiq; exposuit Religionis Christianæ ca-
put, Christum, Messiam, verum Iehouam, eumq; vt in
hunc crederet, hortatus est. Mirabile dictu: canes,
ipso loquente, cessarunt membra Iudæi arrodere. Iu-
dæus verò Religionem Christianam amplectitur, &
hoc vnum petit, vt de patibulo, mox iterum, sed de
collo suspendendus, liberetur, & baptisetur, idq; obti-
nuit: vt dubium non sit, quin hic Iudæus è faucibus
diaboli, huius viri præclara opera sit ereptus.

Eodem anno, Illustrissimus Princeps, Carolus,
Marchio Badensis, &c. Ecclesiarum & cultus in ditio-
nibus suæ Iurisdictioni subiectis, emendationem, diu
ante præmeditatam suscepit. Ad quam perficiendam
ex Thuringia Theologos euocauit duos, ex Palatina
Electorali, vnum & nostrũ D. Iacobũ, & abiecta im-
pia & Antichristiana, verboq; Dei damnata Religione
pontificia, synceram: (cuius summa in Confessione Au-
gustana, eiusq; Apologia comprehensa est) scripturæq;
huic consentientem recepit, & vt Ceremoniæ exter-

tiæ in Ecclesijs Marchionatus, vicinarum Ecclesiarum Ordinationibus, quantum quidem poterat, conformes fierent voluit. Quibus hoc modo scripto comprehensis, Visitatio & Reformatio Ecclesiarum in Marchionatu inferiori, quę Illustrissimo Principi, Marchioni Carolo cedebāt, per Theologos istos, adiunctis etiam politicis consiliarijs, maturo consilio suscepta est, & qui sacerdotes ad docendum Euangelium idonei reperti sunt in examine, retenti.

Quibus hoc modo peractis, prædictus Illustrissimus Marchio Carolus, misso legato & Consiliario Iohanne Sechelio Iuris Doctore, cum literis Credentiæ (quas vocant) meam explorat voluntatem, & operam requirit, quam ab Illustrissimo Duce Christophoro impetrat ad annum. Commigro itaq; cum mea familia Herenbergâ Pfortzheimium, circa Matthæi festum, vt recens institutam Ecclesiarum emendationem, in opus producerem.

Postea reuocatur noster Doctor Iacobus, qui mense Octobri eōdem rediit, & cum Illustrissimo Marchione Carolo ad Ecclesias, Ditionum superiorum, quæ in Brisgoia sitæ sunt, reformandas, vna ascendimus. Distribuit autem Illustrissimus Princeps operas inter nos, per Ditiones istas. Quod opus per Dei gratiam feliciter cessit, ad gloriam Dei illustrandam, & multorum millium animarum salutem perpetuam. Deum æternum Patrem Liberatoris nostri Iesu

Iesu Christi toto pectore precor, vt qui cœpit opus hoc bonum, in virtute Spiritus sancti perficiat, & confirmet vsq; ad aduentum glorioſum filij ſui dilecti, Iudicis viuorum & mortuorum, cui magno & intrepido animo, rationem de hoc ſumus reddituri in illa die.

Hoc eodem anno à Senatu ciuitatis Imperialis Rotenburgum ad Tuberam, noſter Doctor Iacobus vocatus eſt: propterea, quod Paſtores in agro ipſorum diſſimilibus vterentur Ceremonijs, & metuebatur eſſet, ne inde etiam certamina de dogmatibus oriantur. Itaq; conſilio eius repetunt confeſsionem verbo Dei conſentientem, & certos ritus præſcribunt, quibus omnes vnanimiter Paſtores, & in vrbe & in agro poſthac vtantur. Et hoc modo conſenſus eſt conſtitutus, & pax Eccleſijs iſtis data.

Anno 57. menſe Ianuario, cum Duce Chriſtophoro, vt in ea profectione partes Concionatoris aulici ſuſtineret, ad comitia Ratisbonæ tum celebranda deſcendit, in quibus inter cætera, de futuro Colloquio inter Theologos Pontificios, & Confeſsionis Augustanæ, Vvormatiæ habendo deliberatum eſt. Ad quod tantæ perſonæ, Iudicio Cæſaris Ferdinandi, & ordinum Imperij, delectæ ſunt. Inter iſtas Doctor Iacobus, & Doctor Paulus Eberus, Notarij ſunt nominati & adiuncti.

Edidit hoc anno Doctor Iacobus libellum de cœna Domini,

Domini, in quo etiam ad piam concordiam viam monstrabat, cui Dominus Brentius, piæ memoriæ, breuem commendationem in Præfatione eiusdem addidit: si quo modo hæc controuersia odiosa, citra tamen veritatis iacturam, componi potuisset. Et hic primus ipsius fœtus, quod ego quidem sciam, fuit, ex quo appareat, quantum in ipso pacis, & concordiæ Ecclesiasticæ fuerit studium.

Eodem anno, mense Iunio, cum Duce Christophoro, Francofortum ad Mœnum descendit, vbi conuentus erat Principum quorundam, à Cæsare deputatorum, ad componendam litem & controuersiam, quæ per annos complures, inter Philippum Hassiæ Landgrauium, & comitem Vvilhelmum à Nassau, propter comitatum Catzenelenbogen, durauerat, sicut & transactum est inter illos, & lis dirempta atq; sublata. Erant autem eò vocati ex varijs locis Theologi nostrates, qui communicato consilio, de modo & forma Colloquij Vvormatiensis, quod tum instabat, deliberarent, quo consilio & Doctor Iacobus eò adductus erat.

Concionem ibidem habuit Noster, in præsentia Principum, die festo Iohannis Baptistæ, in summo templo ad D. Bartholomæum, quod pontificij tum occupabant, sicut etiamnum, ubi mirabilis accid.t historia, cuius ego testis esse possum ocularis, qui vnà cùm Illustrissimo meo Principe tum Domino Marchione Carolo Badensi, &c. eò profectus eram, dicta de causa, quam breuiter hìc recitare visum est.

Cum

Cum enim certa de causa Illustrissimis Principibus visum esset, concionem publicam Euangelicam audire eo die festo, res ea insolita, mox euulgata est per vrbem. Confluxere itaq; plurimi homines. Ibi post signum datum campana consueto more, suggestum ascendit Doctor Pontificius. Quo viso, populus magna voce canere cœpit hymnum de Spiritu sancto, qui incipit: Nun bitten wir den heyligen Geist. Quo finito, legit ille historiam Euangelicam consuetam de Baptistæ natiuitate, quam attentè illi audiuerunt. Cum uit interpretari eam inciperet, interrupit eum Concio aliohymno germanico: Nun frewt euch liebe Christen gemein/ vnd last vns frölich singen/ &c. Ibi tum Concionator ille, quasi attonitus aliquandiu substitit: cumq; illi finem canendi facturi nullũ viderentur, descendit ille, & rectà ad Ducem Iuliacensem, qui primus, & adhuc solus ex Principibus aderat, contendit, coram quo solenniter protestatur, Vi se de loco, & officio suo deiectum, addita petitione, vt huius rei testis sibi esse velit eius celsitudo, in extremo Iudicio. Cui princeps: Mi Domine, sic conuenit inter Principes, quod hodiè ex suis Theologis concionem audire velint. Ideoq; si tuo fuissem loco, eorum voluntati me non opposuissem.

Quod autem à me petis, vt tibi in nouissimo die testis esse velim, id perdifficile mihi est.

Aut enim fortasis, ego & tu, ibi non conueniemus: aut alter alterum non agnoscet. Quo accepto responso, sacrificulus commotus, recedens, ira accensus,

clepsydram, quam manu tenebat, in terram, iuxta altare, cum blasphemia, abiecit. Quod hisce meis vidi, oculis & auribus, propius astans, audiui.

Porrò, quod ad Colloquium attinet, cuius modo facta est mentio, conuenerunt Vvormatiæ Theologi, vtriusq; partis, mense Augusto: vbi hoc à Pontificijs actum est, nihil vt ageretur. Mota enim Quæstione de Iudice controuersiarum inter partes, Nostriq; verbum Dei, scriptis Prophetarum & Apostolorum comprehensum, pro vero & indubitato Iudice agnoscendum, cui soli hoc debeatur, neutri verò parti contenderent: Pontificij verò contrà, scripto prolixo proposito testarentur, se nequaquam, neq; vnquam, in hunc vnum Iudicem consentire posse. Scripturam enim sacram, literam esse mutam, mortuam, ambiguam, adeoq; *non esse vocem Iudicis, sed materiã litis*, ex qua certa controuersiarũ diiudicatio depromi non possit. Quapropter, si in hoc proposito Augustanæ Cõfessionis Theologi, consistere & perseuerare velint, se in instituto Colloquio progredi non posse: siquidem contra negantẽ principia non sit disputandum. Hac itaq; de causa Colloquiũ istud abruptum est ab illis, nulla habita ratione Rescripti Cæsaris Ferdinandi, quo eos progredi in instituto Colloquio hortabatur. Quod idem, Præses Iulius Pflug, Episcopus Naumburgensis satagebat, sed omnia frustra.

Anno 58 Staphylus infelix Apostata, vt prætextum suæ defectionis turpissimæ quæreret, Libellum contra nostram Religionem edidit, cui titulum fecit: Epitome

trimem

timembris Theologię Lutheranę: in quo iſte non mo-
do plurimarum Sectarũ opiniones collegit, easq; ſimul
omnes Luthero, tanquã primario aſcribit Authori, ſed
etiam ex ipſius, aliorumq; Doctorũ ſcriptis, quam plu-
rimas Antilogias (quem hodie ſtolidi imitantur Eſaui-
tæ) confinxit & collegit.

Hic Doctor Iacobus, authoritate Ducis Chriſto-
phori, iſtius impudentiam & vanitatem refutauit, quæ
ſcripta contraria, poſtea ſunt multiplicata, vtrinq; ter-
nis aduerſarijs æditis.

Anno 59 quia conuentus Imperij indictus erat Au-
guſtæ, cum alias ob cauſas, tum etiam, vt acta Collo-
quij Vvormatienſis (quod ferè priuſquam inchoatum
erat, abruptum fuerat) ciſtæ vel arcæ incluſa, nec euul-
ganda antea, quàm ordines Imperij ad Comitia conue-
nirent (ita enim conuentum erat, & religione Iuriſiu-
randi collocutores deuincti) ibi tum etiam eò miſſus
eſt noſter Doctor Iacobus cum alijs Politicis, vt publi-
cationi Actorum intereſſet.

Publicatis Actis, grauis accuſatio in eodem conſeſ-
ſu, aduerſus Doctorẽ Iacobum, ipſo preſente et audien-
te, recitata fuit: quod Francoforti Eccleſiaſten ordina-
riũ eius loci, in æde D. Bartholomæi, violenter ab offi-
cio ſuo depulerit (quod quomodo habeat, & factum
ſit, iam à me expoſitum eſt) quo nomine in publicas le-
ges pacis conſtitutæ peccauerit. Et quod durantibus
Comitijs in ſummo templo Auguſtæ, Pontificio Do-
ctori concionanti publicè contradixerit eumq; men-
dacij in doctrina arguerit.

Id autem ita factum est: clam Noster proximè sibi à latere assistenti dixerat, mentitur: quod cum à tergo illi astans sacrificulus audiuisset, clara voce, vt & à Concionatore, & alijs exaudiri potuerit, Nostro dixit: Cur non publicè Concionatori dicis, mentiris? Nè ergò tumultus fieret in populo, discessit Noster, comitante ipsum amico. Fretus ita q; bonitate causæ, se purgauit, & satisfecit, partim sua innocentia, partim vero Aduersariorum calumnijs demonstratis.

Interea autem, duas, durantibus Comitijs, Concionnes habuit, de Iustificatione vnam, de cœna Domini alteram, præsentibus omnibus nostrę Confessionis principibus. Quæ ambæ ante comitiorum finem hic sunt excusæ typis, & Exemplaria Augustæ plurima distracta.

Post reditum interrogatus à nobili viro septuagenario Iohanne à Liebenstein, qui Göppingæ domicilium habebat, in vicino autem admodum loco, pagum Vbenhausen, vbi sunt acidulæ, pontificię autem adhuc deditus Religioni, qui tamen frequenter concionem nostri Doctoris Iacobi audiebat, neq; ab eius conuersatione alienus: ab hoc, inquam, Noster interrogatus quid tandē in Colloquio isto Vvormatiensi tam celebri, de Religione actum sit? respondit Doctor Iacobus id, quod suprà de causa dissipati et interrupti Colloquij cōmemoratū est, de Scriptura sacra, quod in controuersiis Ecclesiasticis, de doctrina, Iudex esse non posset. Ibi tum Nobilis, hac occasione Recessus istius Colloquij

Vvorma-

Vvormatiensis, motus, ingenuè profiteri, se non aliam agnoscere doctrinam, quàm quæ in verbo Dei comprehendatur. Eandem se quoq; velle suis proponi subditis, sed non nisi per ipsum Doctorem Iacobum. Qui hoc se consensit, et singulis diebus Dominicis et feriatis, à prandio, cum prius Göppingæ manè suas pauisset oues, egressus, Concionē in pagi templo dedit, postea egressus in oppidum, vespertinam habuit Concionem, & sic ternas, idq; longo tempore, gratis, quòd Nobilis nollet alium conscendere suggestum, donec subditi bene in Religionis doctrina instituti & confirmati essent, nè fortè alius vna concione plus destrueret quàm iste 30. concionibus ædificasset.

Accidit eo tempore, vt Pastor quidam in hoc Ducatu M. Bartholomæus Hag, in errorem Caluini, ex mutuis conscriptionibus, inductus sit. Quod cum Dux Christophorus, Illustrissimus, optimus, & veræ & synceræ Religionis amantissimus princeps, intellexisset, confessionem scriptam de Cœna Domini ab illo exegit, quam ipsius Celsitudo, præcipuis Theologis huius Ducatus examinandam misit: cumq; eorum pium consensum intelligeret, Synodum indicit mense Decembri, Anni 59. ad quam isti omnes Studtgardiam conuocantur. Cui conuentui Magister Hagen sistitur, vt conuictus erroris, & confusus, in viam miser reduceretur. Quod & per Dei gratiam factum est.

Ex decreto aũt & voluntate Ducis Christophori, datum est hoc negotium Doctori Iacobo, qui diu illum

frustra reluctantem, ita tandem erroris convicit, vt quid opponeret, non haberet amplius, errorem suum palam agnoscens, confessus est, Confessionique, quæ tum à Synodo est conscripta, de vera præsentia corporis & sanguinis Christi in Cœna Dominica, subscripsit, sicut & alij præsentes omnes, & quicunque recipiuntur ad Ministerium Ecclesiasticum. Atque ita dimissus est ille domum ad faciendum officium.

Excurrit etiam D. Iacobus aliquoties, & hoc & sequentibus annis, ad Comitem Oettingensem, vocatus ad Inspectionem Ecclesiarum ipsius.

Sicut & anno 60. à Duce Vvolffgango Palatino Rheni, ad instaurationem Ecclesiæ Lauginganæ, quæ per Sectarios misere erat perturbata, vocatus est, & à Duce Christophoro missus, vbi per anni fere quadrantem mansit, Ecclesiæ illi præfuit, dandis frequentibus concionibus, quibus doctrinæ cœlestis fundamenta iecit firma, summa mansuetudine & lenitate, seductos in viam reuocans.

Anno 61. authoritate Ducis Christophori, Aprilis 15. missi sunt, Iacobus Beurlinus, Theodoricus Schnepfius, & noster Iacobus, Theologiæ Doctores, adiunctis Politicis, Erphordiam, ad conuentum Theologorum, Electoris Palatini Friderici, Augusti Electoris Saxoniæ, & Landtgrauij Hassiæ Philippi, propter Electorem Palatinum Fridericum, qui aliam & diuersam à Confessione Augustana doctrinam amplexus fuerat, si quo modo reuocari in viam, & consensum nostrum potuisset, sed re infecta discessum est. Mensi

Mense Iunio, à Duce Vvolffgango Palatino D. Iacobus denuo est vocatus ad Inspectionem Ecclesiarum superioris Palatinatus, vt quàm rectè omnia fierent, administrarentur, & procederent, cognosceretur.

Circa finem Septembris, eiusdem anni, ad Ducem Christophorum venit Legatus Regis Nauarræ, Monsr Iacques de Turnio dictus, cum literis Regijs, quibus petebat Theologum sibi mitti, cuius opera & consilio, in Synodo Poyssiacena vti posset. Eò enim negotium Religionis deductum, vt de controuersis articulis, præsente Rege Carolo 9, Regina matre, Rege Nauarræ, Principe Condæo, & reliquis Regni Ordinibus Poyssi, inter Pontificios & Hugonottos (quos vocant) colloquutio modesta instituatur. Negotio itaq; cum Consiliarijs communicato, visum est mittere Doctorem Iacobum Beurlinum, recens creatum Academiæ nostræ Cancellarium, & Ecclesiæ præpositum, D. Iacobum Andreę, & M. Balthasarum Bidembachium concionatorem aulæ Vvirtembergicæ, quibus adiungitur Nobilis Melchior à Salhausen, qui gallicam tenebat linguã, & alij ministri. Simul ergo hi iter ingrediuntur Studtgardiæ 3. Octob. & eiusdẽ 19. Lutetiam perueniunt, vbi cum aliqnandiu expectarent Regis mandatũ, postquã Sorbonã vidissent, Collegiũ Regis Nauarræ, ingrediuntur, ibiq; D. Beurlinus occupatus inspectione librorũ, in Bibliotheca, optimis Authoribꝰ instructissima, morbo corripitur, quem Erisypelata esse putabat, sed vt euentus docuit tristissimus, pestis erat, quæ in isto

Collegio

Collegio tum sæuiebat, quod nostri ignorabant, qua postea 28. eiusdem extinctus est Lutetiæ, sepultus in Cœmiterio sanctæ crucis.

Antequam autem nostri Lutetiam peruenissent, Colloquium Poyssiacenum iam solutum erat, Bezæ oratione quadam, quam in conuentu illo celeberrimo, coram Rege, & reliquis paulò antè nominatis, de Cœna dominica, cuius mentionem fecerat, in hæc verba erumpens, ædiderat: Quantum distat supremum Cœlum ab infima terra, tantum corpus Christi distat à pane et vino Eucharistię. Quibus auditis, Pontificij surrexerunt, non amplius Bezam audire volentes. At postquam Regis mandato silentium est imperatum, Bezæ, orationem suam absoluere permissum est. Proposuerat autem in isto Conuentu Cardinalis Lotharingus, (vt quidem nobis relatum est) conditionem pacis & concordiæ, inter vtramque partem, Religionis in Regno Galliæ confirmandæ, Confessionem Augustanam, Carolo V. Anno, &c. 30. exhibitam. Hanc, si subscriptione sua approbarent Beza, & socij Religionis in Gallia, perpetuam, quoad Religionem, in Regno pacem esse futuram. Quam conditionem cum recusarent, nulla amplius de Religione deliberatio suscepta est, sed solutus Conuentus. Doluit autem Nauarreno Regi vehementer, prius abruptum Colloquium, quàm Nostri aduenissent. Dederunt tamen D. Iacobus, & M. Balthasar ad Regem Nauarræum, petentem hoc scriptum quoddam, de vera & genuina sententia Augustanæ

gustanæ Confessionis, in articulo de Cœna Domini, sed nullum ab hoc responsum acceperunt: Verum voti ad Reginam matrem, clementer sunt dimissi: cumq; nihil amplius haberent, quod agere possent. 24. Nouembris, iter patriam versus, susceperunt, in quam 30. Decembris salui redierunt.

Sequente anno 62. Duces Guisiani, inprimis Cardinalis Lotharingus Carolus, Colloquium cum Duce Christophoro, ad componendos motus in Gallia Religionis causa exortos petunt, quod Tabernis Alsaticis, quæ sedes est Episcopi Argentinensis, ad 15. Februarij indictum erat. Ad quod Princeps noster Illustrissimus, Dominum Brentium, nostrum D. Iacobum & M. Balthasarum secum adduxit. Vbi hoc effectum est, quòd Guisiani, optimo nostro nostro principi stipulata manu fidem dederunt, se non amplius in Hugonottas sæuituros. Quod tantisper præstiterunt, donec ab illo sunt digressi. Cum enim Vvasinum pertenisset senior Dux Guisius, horribilem lanienam, in vulgus promiscuum, templo incluſum, exercuit.

Cum itaq; defuncto D. Beurlino, vt diximus, tam locus iste Cancellarij, in schola nostra vacaret, idem Illustrissimꝰ princeps Dux Christophorus, iuxta Ordinationem suam, communicato cum Rectore, & Senatu Academico consilio, D. Iacobum Andreæ Cancellarium & Præpositum constituunt.

Antequam verò huc commigraret, missus est à Duce Christophoro, petente Iohanne Friderico Duce

Saxoniæ, cum Magistro Christophoro Bindero, tum Abbate Adelbergense, Reuerendo sene, Aprilis 22. in Thuringiam, ad sopiendum dissidium inter Theologos Academiæ Ihenensis, Matthiam Flaccium Illyricum, & D. Victorinum Strigelium, de liberi arbitrij viribus, ortum, quibus hic nimium tribuere videbatur, in conuersione hominis peccatoris ad Deum, vsus vocabulo Capacitatis, quod ille non recte accipiebat. Proposita itaq; à Nostro est formula, qua tota causa & controuersia explicata est, & à Victorino approbata manus subscriptione, Aduersarij verò eam eauillabantur, & postea mutilatam, in odium Nostri, ædiderunt.

Post reditum, mense Iulio, familiam suam huc transtulit, officiumq; suum & in Schola & in templo, magno cum Zelo, & approbatione multorum, fecit. Fluit autem ipsius oratio, & sicut Homerus de Nestore scriptum reliquit: τῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή: cuius ab ore fluit vox melle liquenti, dulcior.

In docendo rudẽ plebeculã, popularis erat, vt diserte & perspicue posset etiam obscura alias proponere, vt facile intelligerentur. In exhortando ad vitæ emendationem, increpando, et inuehendo in vitia et mores depravatos, vehemens, extollens vocem suam sicut tubam, Aduersarios sanæ doctrinæ refutando potens, pusillanimes & perturbatos consolando & erigendo mitis, in ciendis & mouendis affectibus, natura & arte instructus, &, si quando opus erat, mera sonabat tonitrua, tantaq; animi & vocis contentione, vehemen-

tia

da & affectu pro Concione loquebatur, vt etiam media bruma toto sudaret corpore, interulamq; madefaceret omnem. Quod & factum est penultima concione, quam Dominica secunda Aduentus, vt vocant, habuit, qua finita, postea nihilominus in maximo frigore, vnâ cum alijs Ecclesiæ Ministris, cœnam Domini, alumnis, qui magno numero aderant, administrauit: quam postea non minimam morbi causam fuisse est arbitratus, cum cessante motu & actione, frigidissimo tempore, & omnibus gelu concrescentibus, calor iste omnis & sudor in interula, in frigiditatem, poris apertis, conuerterentur.

In Schola quoq; (quando per alia grauiora negotia publica, præsertim peregrinationes frequentes, & crebra itinera, quæ in diuersa illum rapuerunt loca, non impediebatur,) fideliter docuit: maximè autem practicam Theologiam, cum magnum, rerum Theologicarum plurimarum, vsum haberet & experientiam, studiosis Theologiæ proposuit, quibus ad Ministerium Ecclesiasticum accessuros præparauit. Disputationes hic in Schola nostra proposuit plurimas, quibus materias difficilimas & obscurissimas, de Persona Christi, de Personali vnione duarum naturarum, de Communicatione Idiomatum, de Prædestinatione, de peccato Originali, & omnibus propemodum controuersiis Ecclesiasticis horum temporum, contra omnes errores, quorum argumenta refutauit, monstratis fontibus, & quidem tanto studio, vt plerunq; dies continuaret integros, explicauit.

Nullis autem pepercit laboribus φιλόπονος, scriptis & Epistolis, non solum familiaribus, sed diuersas ad diuersos, varij argumenti, ad omnis ordinis homines dedit, dum de varijs interrogatus, respondit, & consilia dedit quotidie, cum dies, credo ego, nulla transiret, qua non aliquot magna celeritate & felicitate exaraverit, Nulla dies præterijt, qua non plures ad eum, tanquam Oraculum, confluerent, petentes consilia, dum omnibus gratificari studeret.

Nullus, post magnum illum Lutherum, quod ego sciam, tot, tantosq; pro Ecclesia, & Religione, sustinuit labores. Sicut statim sequentis anni 63. initio, mense Februario, Argentinam est missus, quòd Italus quidam Theologus Hieronymus Zanchus, pacem & concordiam Scholæ illius & Ecclesiæ, nouis quibusdam dogmatibus perturbasset. Inter quæ & hoc paradoxon erat: quod renati & credentes, non possint iterum excidere gratia Dei, & fidem, per peccata, contra conscientiam admissa, amittere. Qui à nostro Cancellario, & Reuerendo viro D. Doctore Simone Sultzero Basilienſis Ecclesiæ Pastore, & eiusdem scholæ Professore, Theologo syncero, quos Magistratus Argentinensis euocauerat, refutatus est. Postea formula Confessionis à Nostris est conscripta, & à Zancho petitum, vt subscriberet. Qui cum tergiversaretur primum, à Iohanne Sturmio Rectore Academiæ Argentinensis, persuasus, & à D. Sultzero adductus, & rogatus, vt subscriptione sua eam confirmaret, tandem his verbis

eam

eam subscripsit: *Hanc Confessionem, vt piam esse corde sentio, ita manu eam subscribo.*

Fuit in hac vicinia, circiter duo milliaria abhinc, vir generis nobilitate, virtute, sapientia, pietate, & magnanimitate præstans, Iohannes ab Auu in Wachenheim, qui à Medico D. Venerando Gablero, quo valde familiariter hic vtebatur, de nostræ Religionis principijs Catecheticis, edoctus est: qui Gablerus, antequam à nostra Religione defecisset, author illi fuit, vt alio quoq; Iuris Consulto, M. Iohanne Biettigheimero, vt nostrum Cancellarium ad se vocaret, à quo plenius cum sua Ecclesia, instrueretur, quemcq; scirent non difficilem se præbiturum.

Occasione itaq; hac sibi oblata, Noster, re cum Illustrissimo principe Christophoro, communicata, operam suam illi præstitit, hoc modo, vt diebus Sabbati ascenderet, & postea diebus dominicis publicè pro Concione isthic (cum interim non deessent, qui hic vices ipsius gererent) Catechismum traderet & explicaret, quod annum circiter, aut amplius præstitit, octauo Nouembris, anni 64. incipiens, primam dedit Concionem: atq; ita Ecclesiam istam plantauit, paulatim abrogata Idolomania Pontificia. Quæ Concionos postea Typis hic sunt excusæ. Etsi autem varie tentaretur Nobilis, tamen constanter in agnita veritate perseuerauit ad finem.

Cumq; orbus esset, fratrem Pontificiæ Religioni addictum, hæredem & Successorem instituit,

hac conditione diserte addita: nè Religionem à se in-stitutam, mutaret, neue vllum vnquam officium, in templo, Sacrificulum Pontificium facere permitteret, sub pœna Priuationis omnium acceptorum a fratre bonorum. Quod & religiosè hic obseruauit. Iam filius huius Iosephus egregius Nobilis, rectéque in doctrina verbi Dei institutus, pagum possidet, & Religionem puram conseruat.

Anno 65. Haganoam Imperialem ciuitatem, ad instituendam Ecclesiam est vocatus, mense Nouembri, tricesimo eiusdem mensis die, qui Apostolo D. Andreæ sacer est, primam habuit Concionem: mansit mensem ibidem, & demum Ianuarij, sequentis anni, die octaua, recessit. Plurimas autem de præcipuis Religionis Christianæ capitibus, Conciones dedit, quas postmodum impressas euulgari curauit. Dedit autem Ecclesiæ à se recens plantatæ, Pastorem, Philippum Heerbrandum, Theologiæ Doctorem, fratrem meum charissimum, cuius curriculum breuius fuit. Cum enim ibi decennium integrum fideliter suo munere functus esset, in statione sua, piè & placidè in Domino obdormiuit.

Anno 67. cum Academia nostra Esslingæ propter pestem hîc serpentem, commoraretur, & Esslingenses pastore carerent, à Magistratu illius loci compellatus, per integrum annum, vice & loco Pastoris, frequentes ibidem dedit Conciones, quibus errores varios, & præcipuos, Pontificiorum, Cinglianorum, Anabaptistarum,

baptistarum, & Schvvenekfeldianorum, refutauit, quòd horum opinionibus ciues nonnulli essent infesti: quas & ipsas, rogatus, in lucem dedit.

Videre hic est, quàm impiger fuerit ad labores, & strenuus Christi Iesu miles, quod vbicunq; potuit, officium fecit, nullam prætermittens occasionem, Domino suo aliquos lucrifaciendi, & adducendi, vt pomœria Regni ipsius dilataret.

Postea anno 68. mortuo Henrico Duce Brunsuuicense, filius, hæres, & successor vnicus, Iulius, cum iam Patre superstite Religionem nostram amplexus esset, eodem, defuncto parente, subditis quoq; suis, quorum sibi curam demandatã diuinitus sciebat, de mutatione Pontificiæ Religionis cogitauit: cumq; iam per omnem fama Germaniam, de nostro Cancellario perstrepuisset, hunc sibi à Cognato suo, Duce Christophoro, ad suas pie reformandum Ecclesias, mitti petit: & facile, quæ erat Ducis Christophori, in propaganda sincera doctrina, pietas, studium, & Zelus, impetrat.

Egressus itaq; Noster Augusti 29. Septembris 15. Vvolffenbytum peruenit, vbi cum Reuerendo, & de Ecclesia Christi optimè merito, viro Doctissimo, D. Martino Chemnitio, S. S. Theologię Doctore celeberrimo, clarissimoq; de toto negotio, aliis quoq; adiunctis viris, pietate & sapientia præstantibus, Iulio quoq;

Duce

Duce ipso præsente, de constituendis pie Ecclesiis deliberatum est grauissimè. Comprehensa itaq; est literis Ordinatio Ecclesiastica, & Ministerium verbi diuini, secundum sacram scripturam, constitutum. Et quia idoneorum ibi Ecclesiæ Ministrorum copia non erat, ex Stipendio Illustri, hinc quidam missi sunt, quorum nonnulli adhuc illic versantur.

Acceperat autem Noster discessurus hinc, in mandatis, ab Illustrissimo nostro Principe Duce Christophoro, vt simul oblata hac occasione, declarationem consensus Ministrorum in Ecclesiis Saxonicis, cum alijs synceris Ecclesiis, quæreret & impetraret. Verùm cum id tum commodè fieri non posset, quod de obitu Optimi Principis Christophori, piæ memoriæ, certior factus esset, reiecto & dilato hoc concordiæ negotio in tempus commodius, constitutis Ecclesiis Brunsuuicensibus, domum properat, 12. Februarij huc reuersus.

Deinceps Aprilis 3. Heidelbergam ad priuatum Colloquium de Cœna Domini, cum Electore Friderico proficiscitur, vnde 12. eiusdem reuertitur.

Paulo post, hoc est Iunij 27. ad Ducem Iulium rediit, accepto viatico à Ducissa vidua Principis Christophori, vt ad Saxonicas, & maritimas ciuitates iter susciperet, & de consensu voluntates Ministrorum explo-

ret. Vbi ad loca quam plurima, ciuitates, per vnius

sin

am Saxoniam inferiorem, Ecclesias & Regna, Daniam quoq; profectus est, vsq; ad finem eius anni.

Anno 70 mensibus Ianuario & Februario, Misniam, Dresdam, Vinariam, Vvolffenbytum, Berlinum, ad Electores & Principes, Augustum, Iulium, Marchionem Brandenburgensem Iohannem, postea Martij 9. cum Iulio Duce Brunsuuicense, Pragam est profectus, vbi Imperator Maximilianus 2. piæ memoriæ, Nostrum, cum de aduentu ipsius in vrbem, certior esset redditus, ad se vocauit Martij 16, & 17, & semotis omnibus, priuatim cum ipso de negotio Concordiæ, in qua plurimum Nostrum laborare cognouerat, confert, procurante hoc procancellario D. Zasio. Approbauit autem Imperator sapientissimus studium D. Iacobi nostri, hortatusq; eum, vt strenuè pergat in opere cœpto, neq; cuiusquã clamores aut calumnias curet, seue ab instituto reuocari patiatur, meritedemq; laboris à Deo sibi repositam expectet. Atq; ita clementissimè à se dimittit. Itaq; 18. eiusdem mensis, cum Iulio Duce Brunsuuicense Praga discessit, & 22. coram Electore Saxoniæ Augusto concionatus est. Aprilis 12, Synodus Vvolffenbyti habita, cui interfuit noster Cancellarius. Dehinc Maij 7. profectus est ad conuentum Zeruestanum. Iulij 2. concionem dedit Bemburgi coram Anhaltino Principe. Nouembris 20 Concionem habuit Brunsuuigę, vbi tum formula quędam concordiæ Ecclesiasticæ in Saxonia, cum nostris Ecclesiis, quam multi Ecclesiarum Saxonicarum Mi-

niſtri ſubſcripſerant (in qua ſeſquiannum Noſter laborauerat) proclamata eſt. Ipſe Decembris 12, anni 70, Tubingam rediit, cum abfuiſſet annum integrum cum dimidio.

Anno Chriſti 71. menſe Iulio, cum Magiſtro Chriſtophoro Bindero, Montpelgardum ad inſpectionem Eccleſiarum eſt profectus.

In reditu, Auguſti 10. Argentinæ cum Matthia Illyrico Colloquium inſtituit, in quo abſurdiſsimum errorem ipſius, & hæreſin Manichæam (*peccatum eſſe ſubſtantiam*) refutauit. Circa finem anni 72. denuo Montpelgardum eſt profectus propter negotia quædam Eccleſiaſtica.

Anno 73, menſis Iulij, 7 die, vocatus Memmingam oppidum Imperiale à Magiſtratu, & ab Illuſtriſsimo noſtro Principe, Duce Ludouico, qui iam inſiſtens veſtigijs paternis, pari pietate ſynceram colit Religionem, hanćq; conſeruare & propagare ſtudet, quem nobis & Eccleſiæ ſuæ, Deus Opt: Max: quam diutiſsimè florentẽ conſeruet, miſſus eſt, quòd, quidam Miniſter illius Eccleſiæ, M. Euſebius Cleberus dogma Cinglianum inuehere conaretur, qui à noſtro in Senatu erroris conuictus, ab officio remotus eſt, & dimiſſus. Eccleſia autem duabus Concionibus de Concordia inter Miniſtros Eccleſiæ, habitis, priſtinæ tranquillitati eſt reſtituta, tametſi ille poſtea reſponſare non ceſſauerit.

Anno 75 defuncto, vt antè memini, Paſtore Haganoënſe D. Philippo Heerbrando, Eccleſia iſta & Magiſtratus,

Magistratus, alium petunt & impetrant Pastorem, ex Stipendio Illustrissimi & clementissimi Principis nostri, M. Georgium Volmarum, quem Noster Martij 15. Ecclesiæ commendauit. Reuersus Haganoâ, Iunij 26, profectus est Alen, oppidum Imperiale, in quo hactenus Antichristus Romanus, dominatus fuerat, ibique Euangelium per Mensem concionatur, & Ministros præficit Ecclesiæ synceros.

Inde domum reuersus Iulij 30. iter Lindauium (oppidum est Imperiale, ad Acronium, vulgò Podamicum, lacum, situm, amœnum admodum) suscipit, ibiq; cum Tobia Rupio Ecclesię Ministro, errore Flaciano, imbuto, coram Senatu confert, & sicut antea authorem Illyricum Argentinæ: ita nunc quoq; Discipulum, Lindauij, in præsentia senatus, & ciuium, qui frequentes et magno numero aderant Auditores, quos stio absurdo dogmate fascinauerat & seduxerat, refutat. Cumq; circa initium anni 76. à Duce Philippo Ludouico Palatino Rheni Illustrissimo, propter quasdam causas Ecclesiasticas, euocatus esset, consentiente Duce Vvirtembergico D. Ludouico, eò est profectus.

Ratisbonensis Magistratus, misso Legato Camerario, Domino Flettachero, Neoburgum, (vbi tum commorabatur D. Iacobus) hunc ad se vocauit, vt componeret controuersiam, quæ erat Ecclesiæ Ministris cum Senatu, de Excommunicatione, quò venit Ianuarij 15. illicq; vsq; ad Martij 4. substitit, donec negotium expediretur.

Interea autem hinc dum abesset, literis ab illustriſ
simo Electore Saxoniæ, Duce Augusto, ad Illustrissi
mum Ducem Vvirtembergicum Ludouicum, Domi
num nostrum clementissimum, datis, opera nostri Can
cellarij expetitur: quod Theologos tum Vvitember
genses, dogma Cinglianum in Scholam introduxisse,
tenerisq; studiosæ iuuentutis animis instillare deprens
disset, ideoq; ab officio eos remouit. Eiusdem ergo
mensis 24. iter ingressus, Torgã April. 9 peruenit. Maij
27, Conuentus agitur Theologorum Torgæ, grauissi
ma institituta deliberatione, de toto negotio Religionis,
et formula quadam Concordiæ, maximè autem de dis
sidijs et controuersiis, quę hinc inde exorta erant, (inter
quæ Principem locum obtinebat certamen cum Cal
uinistis) iuxta normam et præscriptum verbi Dei com
ponendis, & tollendis. Ad hunc autem conuentum ab
eodem Electore vocati sunt et alij Theologi, D.D An
dreas Musculus, & Dominus D. Christophorus Kor
nerius, Brandenburgici Electoris Theologi, D.D.
Martinus Chemnitius, D. D. Dauid Chytræus, Pro
fessor Scholæ Rostochiensis, & D. D. Nicolaus Sel
neccerus, qui librum quendam conscripserunt, qui po
stea Bergæ est recognitus. Missus est autem Noster
ab Electore Saxonico Duce Augusto, hac eadem de
causa, ad Illustrissimos Principes, Iulium Ducem Brun
suuicensem, Ludouicum Landtgrauium Hassiæ, Do
minum Georgium Marchionem Brandenburgicum.
Hinc ad nos rediit, vxorem & liberos, propter diutur

niorem

niorem absentiam secum adducturus Lipsiam: quod Elector diutius operam nostri Cancellarij, in constitutione Scholarum & Ecclesiarum simul etiam opere Concordiæ conficiendo, vsurus esset, sibi copiam à Duce Vvirtembergico, misso Legato, Domino D. Iodoco Didamero, Landtgrauij Consiliario, fieri petierat. Arduum autem hoc fuit opus, quod magnis constitit laboribus, adeoq; fere impossibile videbatur, cum Pontificij perpetuo dissidia nostrorum nobis obijcerent, sine fine clamantes: non duos aut tres reperiri inter Augustanæ Confessionis Ecclesiæ Ministros, qui in omnibus de doctrina consentiant. Vbi per Dei gratiam, opera & studio indefesso, nostri D. Iacobi, effectum est, vt magno numero aliquot millia subscriberent isti formulæ Concordiæ, atq; ita vanitas & falsitas Aduersariorum, re ipsa, facto & opere, refutata est. Maximo autem Nostro constitit labore, multis & longis itineribus opus erat, ad Principes Electores, & alios, ad Magistratus oppidanos, ad Conuentus varios, & Colloquia, quæ hac de causa sunt instituta & agitata, quinquennio fere continuo, quo strenue laborauit. Quas non suscepit itinerum molestias eundo & redeundo? quæ singula ordine recensere possem, nisi prolixitatem Orationis molestam fore metuerem, ideoq; breuitati studendum, cum alias inter dicendum, propter rerum varietatem & magnitudinem, sicut hactenus audiuistis, præter meam voluntatem, Oratio mihi excrescat, cum plura etiam de tanto viro mihi dicenda restent.

Interea enim, dum passim consensus Ecclesiarum, & subscriptiones, atq; iudicia libera singulis reliquuntur, & colliguntur: Ordinationes Ecclesiasticæ conscribuntur, Inspectiones & constitutiones Academiarum, Lipsensis, Vvittembergensis, Ihenensis, cuius cura etiam Electori Augusto, curatorio nomine tum incumbebat, tot Diœcesium in Electorato Saxoniæ & Misnensi, nempe 48, Superintendentias, quas vocant, tot Pastorum subscriptiones locis tam diuersis, vbi omnibus & singulis reddenda fuit ratio, qui aliqua de parte libri & formulę dubitabant. Quosnam hîc labores non exantlauit?

Quæ omnia sapienter ab Augusto Electore grauissimo consilio, ad Ecclesiæ & Reipublicæ salutem constituta sunt.

Defatigatus fere sum percensendis, numerando fastem tot locorum, Regionum, itinerum, peregrinationum, Inspectionum, Colloquiorum, Conciliationum, nominibus. Ingens sane animi robur, patientia admiranda, qua has potuit deuorare tantas molestias, tot duros catenatosq; subire & ferre labores. Multa enim milliarium millia confecit, solus fere vnico adiuncto famulo. Vbi hoc admiratione dignum, quod ex ore ipsius aliquoties audiui: quod in omnibus illis itineribus, nemo illi factus fuerit obuiam, qui ipsum interpellauerit, nedum molestiam aliquam creauerit.

Tandem anno 80, prodit liber maximo multorum desiderio expectatus, magnaq; nostrorum gratulatione

ne à tribus Electoribus Imperij, Principibus 23, Comitibus 22, Baronibus 4, Ciuitatibus Imperialibus 35. Ministris Ecclesiæ 8000. subscriptus & approbatus, præcipuè verò studio, authoritate, iudicio, & spiritu planè heroico Augusti Electoris Saxoniæ, labore autem & opera Domini Doctoris Iacobi Andreæ, collatis tamen & communicatis antea sententijs, cum prædictis Theologis præstantissimis, & liberrimis omnium Ecclesiarum, Doctorum, & Ministrorum Iudicijs & notationibus.

Quo nomine vterq; de tota Christi Ecclesia optime est meritus. Quàm enim vtile, quamque salutare fuerit & sit opus illud Concordiæ, quo certamina & controuersiæ, quæ in Ecclesias irrepserant, ad normam S. S. Scripturæ, dextrè & piè sunt dijudicatæ, sopitæ, & ex Ecclesiis nostris extirpatæ, consensus pius in omnibus partibus doctrinæ constitutus, pax & tranquillitas Ecclesiis restituta: Hæc tanta bona, paucis dici non possunt, & alterius sunt loci & instituti. Vt ergo salutaris fuit nostri Cancellarij opera, in hoc vniuerso Ecclesiæ negotio: ita grata fuit inprimis Electori Augusto. Quod cum multis alijs modis singularem suam erga hunc præsentem & discedentem declarauit clementiam, cũ dono non contemnendo, thesauro videlicet eximio carthaceo, Bibliorum Antuuerpiensiũ opere Complutensi insigni, quod Doctori Iacobo benè compactum dedit, testatus est. Nec id solũ, sed & quod longè maius est & honorificũ magis,

magis, cum hac inscriptione in fronte Bibliorum, grauissimo iudicio, quo actiones Nostri omnes, grato animo clementer approbauit, commendauit, confirmauit, eleganti stylo picta, in hæc verba, & hoc modo.

D. O. M.

GRATIA

D.

AVGVSTVS DVX SAXONIAE

S. Rom. Imperij Archimarschalcus & Elector, Landgrauius Turingiæ, Marchio Misniæ, & Burggrauius Magdeburg:

Hæc

SACROSANCTA BIBLIA, SVMMO VIro, pietate, doctrina & virtute ornatissimo, D. Iacobo Andreæ. S. Theologiæ Doctori celeberrimo, doctrinæ cœlestis, ab vltimi Heliæ, D. D. Lutheri morte, in his regionibus, ab hominibus leuissimis corruptæ, Instauratori integerrimo, de Ecclesia Christi optimè merito,

Ob grati animi memoriam
sempiternam dono dedit

Anno 5.
M. D. LXXIX.

Et manu propria subiunxit & subscripsit sequentia:

Tandem bona causa triumphat,
Augustus Dux Saxoniæ Elector.

Posteo

POstea omnibus peractis, & optimè in Ecclesiis & Scholis constitutis, atq; vigentibus & florentibus, bona gratia ab Electore, in fine octogesimi anni, Decembris 21. clementer est dimissus.

Sed à multis hoc nomine pessimam iniuit & retulit gratiam. Propter studium enim pacis & concordiæ, quanta, bone Deus, audire coactus est contitia: dum à quibusdam accusaretur, quod Christum & Belial, lucem & tenebras, bona & mala, confundere, & in vnum chaos redigere vellet.

Et quidem verum est, vehementer eum in hoc laborasse, vt dissidentes conciliaret, concordiæ studens, salua tamen semper veritate, de qua nè minimum quidem decedere vnquam voluit, quod ex libro Concordiæ, in quo annos quinq; circiter continuos strenuè laborauit, luculenter apparet.

Post reditum itaq; ex Saxonia, anno &c. 81 bis à Generoso Domino Vvolffgango Comite in Hohenloe propter certa quædam negotia vocatus, egressus est.

Anno 83. noua quædam eum excepit & exercuit calamitas domestica, piè defuncta ipsius vxore, cum qua coniunctissimè vixerat annos 37, sepulta in die festo D. Iacobi Apostoli, cuius obitu vehementer fuit perturbatus, suamq; orbitatem sæpe diu, multumq;

deplorauit, nec̃ sine vulnere domum ingredi potuit, quod sæpe nobis est conquestus.

Exacto sesquianno, piam & honestam viduam, Reginam Prentzingerinam, quæ maritum priorem, propter Religionem synceram secuta, in Exilium sponte, deserta patria, Ratisbonam migrauerat, duxit vxorem, cuius virtutes Matronâ piâ & sanctâ dignas, sæpe commendauit.

Cum'q; Caluinistæ Orthodoxum suum consensum ædidissent, nemoq; prolixum librum refutandum susciperet, commendata est illius Refutatio, publica Authoritate D. Iacobo Cancellario nostro. Qui eadem hyeme, anni 83. & 84. opus ingens & arduum de rebus grauissimis, controuersia nempe & causa vniuersa, de persona Christi, vnione Personali, Communicatione Idiomatum, veraq; corporis & sanguinis ipsius, non solùm in cœna sacra, sed & in toto terrarum orbe præsentia, feliciter per Dei gratiam absoluit. Contra quem librum ne hiscere quidem Aduersarij sunt ausi.

Vbi silentio non prætereundem putaui, quàm odiosè non solum ab apertis hostibus, sed etiam clandestinis & semi Cinglianis, qui tamen sibi pulchrè sapere, & rectè de vera veri corporis & sanguinis Christi præsentia in cœna eius, sentire videntur, adeoq; Ponificij Doctoribus exagitatus & flagellatus sit Noster, excogitato ab ipsis monstroso & portentoso, monstrosæ Vbiquitatis, cuius Patrem & Patronum ipsum faciunt,

vocabulo,

vocabulo. Qua docuisse eum carnalem & localem corporis Christi non solum in Cœna, sed etiam omnibus in locis, quantumuis obscœnis, herbis, foliis, lapidibus, cantharis cereuisiarijs, præsentiam, qua corpus ipsius per omnia diffundatur, expandatur, & cum diuinitate eius coextendatur, adeoq; Cyclopicam quandam Lanienam corporis Christi in Cœna, & cruentam sanguinis eius potationem, & sic Thyesteam cœnam sub nomine *Vbiquitatis*, turpissimè mentiuntur, cum nè quidem Diuinitatem per omnia expandi & extendi docuerit loca, siquidem Spiritus. Hocq; modo & hac calumnia non solum personam Nostri, sed dogmata quoq; exosa reddiderunt, cum horum nihil ille docuerit, neq; ex scriptis eius vel nostrorum probari, aut monstrari potest. Neq; ipse doctrinæ de totius Christi præsentia, in omnibus locis, propter personalem diuinæ & humanæ Naturæ vnionem inseparabilem, secundum modum Maiestatis & sessionis ad dexteram Patris, author fuerit. Sed hanc primùm ex sacræ Scripturæ, deinde Patrum Orthodoxorum veterum atq; Lutheri illius magni (quem Augustus Elector Saxoniæ, vt dictum est, vltimum Heliam vocauit) ab annis 60, & multorum aliorum syncerorum Doctorum per Germaniam, testimonijs comprobauit.

Et viderint isti, qui de totius Christi in Cœna præsentia vera & reali, nobiscũ sentire videri volunt, quomodo, cũ tam diuersis locis, mille et amplius cœna Domini, vno & eodem tempore ac momento celebretur,

Christum omnibus illis simul præsentem adesse, statuere, sicq; in cœna retinere, negata ipsius omnipræsentia in omnibus locis, vel vbiq;, possint. Et cur eam negent, causam non habent. Sicut rectè Petrus Martyr dixit: quod si Christi corpus duobus vel tribus locis simul præsens esse probetur: se de Vbiquitate verbum amplius vnum facere nolle. Nam quod dicunt isti, virtute Verbi in cœna Christum suo corpore adesse: miror, quomodo non idem verbum de omnipræsentia eius, in scriptura sacra, videant, de quo paulò post.

Vbiquitas autem corporis Christi, quam D. Iacobus docuit, non est, vt Cingliani falsò & malitiosè ipsi imputant, hocq; nomine passim illum infamarunt: quod in omnibus herbis, plantis, foliis arborum, & creaturis, vt iam dictum est, expansus sit. Neq; etiam corporalis vel localis præsentia, qua videri vel palpari possit, quemadmodum stramen in sacco: sed quod totus Christus, et non sua tantum diuinitate, sed etiam assumpta humanitate, & sic totus, Deus & homo indiuisus, vbiq; in cœlo & in terra omnibus creaturis, visibilibus & inuisibilibus, cœlestibus & terrestribus, cœlesti tamen, spirituali, supernaturali, humanaq; ratione imperuestigabili modo, verè tamen adsit præsens, omniaq; etiam secundum humanam naturam videat, faciat, audiat, sciat, & præsens non absens (vt Rex Hispaniarum Indiam) administret & regat Hoc est enim, quod sedere scribitur Christus, ad dextram patris collocatus, quod omnia præsens gubernet in cœlo & in ter-

Psal. 110. *Ephes.* 1.

ra,

ra,non quidem ratione diunæ naturæ,qua eſt ipſa Dei dextra,ſed ſecundum humanam ſuam naturam, quam ex D. virgine Maria aſſumpſit,ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Dextra porrò Dei, non corporeum aliquod membrum eſt,aut dicitur. Spiritus enim eſt Deus, nec dextrum aut ſiniſtrum habet, nec locum etiam certum quendam in cœlis: ſed Dei omnipotentiam,quæ cœlum & terram implet, ſubiectis ſub pedibus eius omnibus creaturis,ſignificat. Ad hanc cum Chriſtus ſedeat ſecundum humanam ſuam naturam,& ſic in thronum Dei proprium, Maieſtatis ſcilicet & virtutis eius ſit collocatus: Ideo Paulus articulum hunc Symboli de ſeſsione hominis Chriſti ad dextram Dei, hoc modo,hiſq; verbis declarat: Deus Chriſtum collocauit ad dextram ſuam in cœleſtibus, ſuper omnem Principatum & poteſtatem, & virtutem & Dominationem,& omne nomen, quod nominatur non hoc modò in ſeculo,ſed etiam in futuro, & omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Hic aſcendit ſuper omnes cœlos,vt ad impleret omnia. Super quæ Apoſtoli verba, Luther⁹ ter maximus annotauit: Chriſtus eſt,& operatur omnia in omnibus creaturis, ideò omnis creatura eius plena eſt. Hinc ipſe dicit: vbicunq; duo vel tres congregati ſunt in nomine meo,in medio illorum ſum. Et iterum: Ecce ego (non dicit virtus mea,diuinitas mea, hæc enim ſola non eſt Chriſtus, nec ſpiritus meus, ſed ego Chriſtus Deus & homo,vna indiuiſa Perſona) vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad conſummatio-

Pſal. 8.
Epheſ. 1. 4.

nem seculi. Vnde Lutherus: nolo mihi Christum diuidas, vt solùm vno in loco supernè in cœlo, Deus & homo sit, alijs vero omnibus Deus tantum, & non simul etiam homo sit, hunc Christum ego nolo, qui vno tantum in loco Deus sit & homo, alijs verò omnibus solùm Deus.

Hæc cum toties dicta & scripta sint, cum à Luthero ante annos 60, amplius, alijsq; rectè sentientibus Theologis, nostra ætate & memoria, magno consensu, & spiritu, ac veritate, ex scriptura sacra testimonijs depromptis, sicut alibi sunt à nostris collecta, scripta sint & extent: tamen male feriati homines, quasi ista nunquam viderint, audiuerint, legerint, odiosissimè Nostro, monstrosam semper Vbiquitatem affingere & obijcere non sunt veriti, eumq;, etiam à propria conscientia conuicti, hoc tamen nomine flagellauerunt, cum toties contra sit protestatus.

Sed redeo, vnde sum digressus in mea oratione, ad res gestas & peregrinationes D. Iacobi, quas Religionis causa in Ecclesiasticis suscepit negotijs, vbi se offert nobis celeberrima illa Montpelgardensis Disputatio, quam cum Beza habuit, anno 86, mense Martio, in qua collocuti sunt, de cœna Domini, de persona Christi, de Prædestinatione, de Baptismo, & templorum Pontificiorum Reformatione, atq; Adiaphoris, quæ quia typis excusa est, quidq; quantumq; vterq; præstiterit, notum sit ex Actis, nolo quicquam hic addere. Herculeos autem labores Nostri, omnibus considerandos relinquo.

Anno

Anno 87. Nördlingam oppidum Imperiale in Rhetia situm, vocatus est à Senatu illius, mense Aprili, ad negotium quoddam Ecclesiasticum componendum. Quo confecto, in reditu non procul hinc, in Alpibus, Pago quodam Gechingen, febri correptus est 29 Aprilis, qui morbus vsq; ad vndecimum Maij duravit, quem morbum cordis palpitatio secuta est cum Cholica. In hoc morbo ad se vocauit Rectorem & Senatum Academicum, coram quibus suam fidem est confessus, idq; maximè hac de causa, vt se mortuo, testimonium ipsi perhiberent, de fidei suæ confessione, & constantia propter Aduersarios, quorum calumnijs sit obnoxius. His malis valetudo eius afflicta est satis duriter, vsq; ad Iunij quartum diem, quo primùm colligere vires cœpit. Hinc ad balneas Zellenses, mense Augusto, se contulit, confirmandæ valetudinis causa.

Vnde rediens, Ratisbonam mense Octobri, à Magistratu illius loci, ad componendam Quæstionem Ministrorũ illius Ecclesiæ, de vsura, vocatus, proficiscitur, ibiq; permansit, vsq; ad 26. Ianuarij, anni 88. Quia vero magna ex parte, Concionibus publicis, & alijs scriptis Dominorum Iureconsultorum comprehensa, typis excusa, & euulgata extant: longiori commemoratione supersedeo, vt ad alia accedamus.

Hinc enim rectà Onolspachium ab Illustrissimo Principe ac Dño, Dño Georgio Friderico Marchione Brandenburgico vocatus, contendit, quo Cal. Febr. venit:

venit: quod aulicum haberet Concionatorem, qui de erroribus Caluinisticis erat suspectus, callidè tamen id dissimulans in Concionibus. Cuius errores detexit, ex chartis quibusdam ab ipso scriptis, quibus non bona fide ex nostrorum, & D. Iacobi scriptis, collectis testimonijs, illos secum conuenire, hinc{que} suum confirmare errorem, & probare conabatur. Conuictus autem, cum errores suos agnoscere nollet, sed pertinaciter retinere, nè plures inficeret, à Ministerio remotus est.

Edito Colloquio Montpelgardensi, de quo paulo ante, cui etiam interfuerant Bernatum Theologi, & inter hos Abraham Musculus, adiuncti Bezæ: Dominus Samuel Huberus, lecto libro, cum absurda, impia, ac horrenda Bezæ dogmata in Thesibus eius reperisset, 1. Christum non pro omnibus hominibus esse mortuum. 2. Promissiones Euangelij esse particulares, non Vniuersales, 3. Absoluto Dei decreto, absq; vlla antegrediente causa, plerosq; homines, vnâ & sola Dei voluntate, causâ rerum omnium, reprobari, 4. In Baptismo nullam salutis certitudinem esse quærendam: contra hæc disputare cœpit. Itaq; vocati sunt à Bernatibus, Beza, Iacobus Grynæus, Guilhelmus Stuckius Tigurinus, & Iohannes Ietzlerus Schaffhusanus, Theologi, qui cum isto disputationem instituerunt. Cumq; hi ad Magistratum de disputatione referrent, significauerunt, nihil horum à Beza & Musculo, in Colloquio fuisse propositum (intelligebant enim dogmata

gmata ista in Ecclesia Bernensi non habitura locum) sed Huberum, libro Tubingæ edito, & *mendaci* euulgato (Acta Colloquij Montpelgardensis notare volentes) à Doctore Iacobo, dolo malo afflicta esse, temere credidisse. Quæ res cum non solùm ad iniuriam D. Iacobi, sed etiam Illustrissimi Principis ac Domini, Domini Friderici, Comitis Vvirtembergici & Montpelgardensis, spectare iudicaretur, qui Acta istius Colloquij sua Præfatione & testimonio confirmauerat: iam non scripto, sed voce coram refutandam istam calumniam, & iniuriam atrocissimam, visum est. Decreta itaque Legatio est, qua Noster, adiunctis aliis Politicis, à Principibus duobus Vvirtembergicis, de illa conquererentur apud Senatum Bernensem, & propitio Deo Septembris 4, Bernam venêre, atq; à consule, & Magistratu audiri se petierunt, vt exponerent ea, quæ à suis Principibus, in mandatis accepissent. Quod negatum illis non est.

Sexta enim Septembris, pro more Reipublicæ ad minorem Senatum, qui constat ex præcipuis Capitibus, intromissi: prolixa oratione D. Iacobus de iniuria ista grauiter conqueritur, Principiq; Friderico, & sibi honorem suũ restitui petit à Theologis Helueticis. Secundò docet, articulos istos quatuor ab Hubero reprehensos, in Thesibus à Beza conscriptis, manuq; reliquorum Theologorum signatis, & approbatis, contineri, eorumq; Chirographa se in medium proponere

paratum 3. Multa quoq; alia à Caluinistis prosemi nari dogmata non minus absurda atq; illa.

Post multa, quæ cùm publicè tùm priuatim vtrinq́ue sunt dicta, D. Iacobus significauit, ad sedandos motus, ad conseruandam famam Reipublicæ Bernensis, nullam sibi videri expeditiorem viam ac rationem, quàm si vtrinq; Heluetici & Vvirtẽbergici Theologi conueniant, atq; autographa, cũ excuso conferantur libro, facilè tum appariturum, qua fide vel perfidia Theologi isti causam proposuerint.

Placuit hoc consilium Consuli & Senatui. Itaq; 7. Septembris profertur sententia: Omnibus probari consilium, quod D. Iacobus subiecerat, seq; scripturos hac de re ad Illustrissimos Principes, vt illi quoq; consentiant, similiter & ad Heluetieas Respublicas, vt illæ quoq; conuentui celebrando, consilium & auxilium præstent. Nec quicquam intermiserunt Bernates, quod ad promouendum conuentum faceret. Sed variis modis à Theologis Heluetieis Conuentus est impeditus, quod intelligerent, causam malam se fouere.

Cum igitur animaduerterent Theologi Heluetici, Bernensem Senatum D. Iacobi sermone plurimum permotum, omnibus quibus potuerunt modis obstiterunt, dissuaserunt, præcauerunt, ne Conuetus iste instituteretur, sicut Abraham Musculus ad Grynæum 26. Septembris tum, quid Legati Vvirtembergici Bernæ

impetra-

impetrauerint, scripsit: Quod summo honore affecti discesserint, re licet non quidem ex animo perfecta, non tamen infecta, cum plurimos à Schmidlino fascinatos fuisse, hactenus deprehenderimus. Expectatur vestri Magistratus responsum, cui non dubito, quin tu quoq; author & suasor sis futurus, detrectandi tam infructuosi & periculosi conuentus. Hactenus illius verba.

Incidit & infelix bellum Bernensium, cum Duce Sabaudiæ, quo consilia ista de conuentu Theologorum etiam sunt impedita. Commodè tamen & peropportunè factum est, vt in Senatu virorum sapientia, virtute, & pietate præstantium, Noster Confessionem synceræ doctrinæ de controuersis articulis, inter nos, & Helueticos Theologos, proponeret, & copiosa oratione explicaret.

Postrema actio publica, & Colloquium fuit Badenæ, anni præcedentis, mense Nouembri. Cum enim, vt supra dictum est, ante annos 3?, Ecclesias Marchionatus Badensis, quæ ad Illustrissimum Principem Carolum Marchionem, Dominum olim meum clementissimum, pertinebant, abrogato impio & Antichristiano Papatu, iuxta doctrinam Euangelij, & formulam Confessionis Augustanæ, quam ipse amplectebatur, reformassemus: Ioannes Pistorius Nidanus, Medicinæ Doctor, patre pio, & docto Theologo, Superintendente olim Hassiæ, natus, postquam in aula ipsius medicinam fecisset, eoq; mortuo, Pistorius ad Caluinistarum

inclinaret sectam, ad Papistas iam totus defecit, palam quę impietatem istam profitetur, atq; omnibus, quibus potest modis, inprimis sua Sophistica fretus, defendere conatur. Huius conatibus nos opposuimus. Conuentum est itaq; Badenam, & Colloquium inter D. Iacobum & Pistorium institutum. Quod cum biduum durasset, Pistorius abrupit, quod Acta, quæ sub prælo sunt, testabuntur. Ideoq; prolixiorem eius hic quoq; commemorationem omitto.

Post reditum, quod Disputatio de Ecclesia vix inchoata, mox, vt dictum est, abrupta esset: cogitauit D. D. Iacobus, quonam modo argumentum propositum, copiosè & perspicuè explicari posset: quandoquidem Colloquium vix dum inchoatũ, intempestiuè erat abruptum Itaq; descriptionem illius adornare cœpit, propositis à Iesuita et Lutherano Theologo, vtriusq; partis argumentis, & in medium adductis, coram Præside veritatis cognoscendæ studioso, non secus, ac si præsentes colloquerentur. Idq; tanta animi, et omnium virium corporis contentione, tanto studio fecit, vt coram me professus sit, se optare, vt si fieri posset, non solum vtraq; manu, sed etiam pedibus scribere queat: nec aliter se affectũ esse, quam si quis instaret, & vehementer vrgeret, adq; properandum instigaret. Singulis autem diebus complura folia scripsit, quæ mihi quotidie fere vesperi tanquam pensum suum, legenda misit. Quod scriptum duabus septimanis absoluit, ea ipsa die, qua

in

in morbum incidit, postremam manum admouens, veræ κύκνειον ᾠδήν. Cygnea cantio.

Dixi hactenus de peregrinationibus, laboribus itinerum, legationibus, atq; certaminibus, non quidem omnibus & singulis, quis enim omnia, (nisi multis horis) enumeraret? sed præcipua attingere volui, vt cognosceretur, quam impiger fuerit ad labores perferendos pro gloria Christi, eiusq; Ecclesiis vel plantandis, vel reparandis, quibus ego vel saltem commemorandis sum defatigatus. Ipse verò, tanquam bonus miles Christi, strenuus & indefessus, omnia ista fortiter, magnoq; superauit animo.

De Iulio Cæsare scripto relictum est, quinquagies eum hostibus signa eum contulisse. Simile quid Authores referunt, de Henrico Imperatore eius nominis quarto, quod sexagies bis cum hostibus sit congressus. Hic noster Antesignanus, numero non paucioribus, sed multò pluribus prælijs, cum diuersis Aduersarijs congressus est, & superior ac victor euasit, gladio spiritus, quod est verbum Dei, fretus, & vsus. Sunt autem hæc certamina Ecclesiastica longè pulchriora istis, cum sint plerunq; incruenta (nisi vbi Pharisæi lapides tollunt, quos iaciunt in Christum eiusq; Discipulos, vbi nece eorum putant se litare Deo, obsequiumq; illi præstare gratissimum) & victi nullam istic faciunt iactu-ram, sed si agnoscant, & cedant veritati, dantes gloriam

Deo, salutem consequntur perpetuam. De quo pugna & victoriæ genere, Psaltes olim cecinit, quod Apostoli eorumq; veri successores transeant per vallem lachrymarum, fontes faciant, atq; effodiant in ea, ac progrediantur de victoria in victoriam, vt appareat, quod Deus sit in Sion.

Principibus nostræ Religionis notus & gratus fuit, cumq; eis conuersatus, Erat enim in conuersatione suauis, humanus & gratus.

Magna autem cura & solicitudine tenebatur Ecclesiarum omnium, siue in quibus fuerat, siue non fuerat, vt sæpe hoc Apostoli repetiuerit, incumbit mihi solicitudo Ecclesiarum omnium.

Maximè verò, cum intelligeret, vel seduci, vel deficere Ecclesias ab agnita veritate, vel alijs deformari scandalis aut dissidijs earum perturbari pacem Ibi tum eiusdem ingeminabat Apostoli: quis scandalizatur, & ego non vror? quæ vtraq; me ex ipso sæpe audire, memini Habuit enim & hoc quoq; cum eodem Apostolo commune (si licet magnis componere parua, scio enim odiosas esse comparationes, cum tamen parua hæc non sint) quod post ipsius discessum, in benè & rectè constitutis Ecclesiis nonnulli defecerint. Quod proh dolor res ipsa plus satis testatur & loquitur eueniusq; docuit & docet. Sicut illic à pseudoapostolis seducti Galatæ. Et in Ecclesia Corinthiorum, scandala, schismata,

schismata, dissensiones, hæreses etiam sunt exortæ. Et post suum discessum, Ephesi idem futurum, Apostolus vaticinatur. Quæ viro nostro, Zelo pietatis feruenti, supra modum doluerunt, vbi etiam eorum, quæ ad emendationem facere videbantur, præsens, vel absens per literas crebras, nihil prætermisit.

Quid de alijs ipsius laboribus dicam? de scriptis eius, de Disputationibus varijs, plurimis, quibus materias grauissimas et difficilimas tractauit: de Concionibus frequentissimis, quas ad populũ dedit, & postea multas descripsit & euulgauit. Quid de libris ab ipso vario argumenti genere scriptis, editis, propemodum innumeris, quibus Germaniam fideliter erudiuit, cùm contra Caluinistas, tùm Papistas, & alios. Est quidam vir doctus & diues, qui se varia eius habere scripta, numero centum quinquaginta, huc nuper perscripsit. Quid multis opus est verbis, vt vno complectar omnia: tota ipsius vita hinc à puero, continuus fuit labor, & actio perpetua. Vnde maximum sibi comparauit vsum, plurimarumq; rerum maximarum experientiam, cum alias quoq; ingenio esset sagaci, iudicioq; acri.

De vita ipsius priuata, & moribus, multa dicere, temporis angustia excludor, honestum illam & irreprehensibilem egit, vitæ innocentia & pietate ornans Ministerium, bene rexit familiam, cũq; habuit copiosam & obsequentem, ita vt quamuis abesset plurimum, tamen etiã absens presens fuerit suis, admonitionibus ad Dominum, inq; officio suos, authoritate sua continue:

rit

rit, ne peccarent, sed in omnibus obtemperarent libert. Nec ex malitia aut proposito peccauit ipse. Homo tamen fuit, non Angelus.

Et multæ, & magnæ sunt infirmitates humanæ. Sicut & agnouit & confessus est defectus suos, ac remissionem peccatorum credidit, & serio petijt à Deo & hominibus, si quos offendisset. Fatebatur enim cum Apostolo Paulo, se non semper bonum facere, quod vellet, sed malum, quod non vellet.

Mentem etiam habuit futuri præsagam in multis, quemadmodum & suæ mortis instantis. Nam cum rectè adhuc valeret, nec vlla adessent morborum indicia, aliquoties hoc anno mihi dixit, animum suum sibi præsagire, se non fore diu amplius superstitem, huius q; vitæ se pertęsum, cupere emigrare, & esse cum Christo, quod multò sit melius.

Item hoc quoq; multoties repetijt anno præterito: vbi templi renouatio & ornamenta Organi, tubæ, dulce melos, et horologium nouum in turri templi, absoluta fuerint, postea moriar.

Et proximè, cum Badæ essemus, filio suo D. Magistro Iohanne, Herenbergensis Ecclesiæ Pastore, & vicinarum Superintendente præsente, mihi dixit: tu mihi parentabis, & alia quædam. Quibus omnibus

prob

proh dolor, euentus triſtiſsimus, exigui temporis mora interueniente, reſpondit, ſicut hodierna dies teſtatur.

Nam cum Deo Opt: Max: viſum eſſet, fideliſsimum ſuum Miniſtrum rebus eximere humanis, eq; hoc ergaſtulo corporis liberare, decimo octauo Decembris in morbum incidit, cuius initium fuit catharrus vehementiſsimus. Eius rei teſtes mihi ſunt, Decanus et reliqui Profeſſores Collegij philoſophici. Cũ.n. iam dicta die, hora 12. conueniſſemus ad audiendas rationes Oeconomi contubernij, (cuius inſpectio nobis eſt demandata) quas ille Noſter exactiſsimas reddi voluit, vt tenuioris fortunę Studioſis conſuleretur, ne propter rerum omnium & temporum difficultatem, ſtudia cœpta deſerere cogerentur: ad mediocritatem redegit, & tolerabilem victus rationem inſtituit. Ibi tum morbo affectum vidimus. Catharrus enim vehementiſsimus illi defluxit, toto iſto tempore, quo vnà fuimus vltra quatuor horas, magna copia, coniuncta tuſsi, quæ utraq; illi erant moleſtiſsima. Attamen nulla habita valitudinis ratione, cum ſæpius à nobis moneretur, ſibi vt parceret, domumq; reuerſus, valetudinem curaret, eiq; daret operam: ab inſtituto ſe dimoueri non eſt paſſus, ſed ab hora duodecima, vsq; ad noctem nobiſcum manſit, donec rationes iſtæ abſolutę eſſent. Cumq; ex illo conuentu domum eſſemus reuerſuri, monebam, vt ſtratim ſe domum in hypocauſtum conferret. Quod & factum eſt.

Et ecce non longo temporis interuallo, horam circiter nonam noctis, me per filium Doctoris Philippi Grauueri ad se vocat, quod male habeat, & decumbat. Quem statim ego, nulla interposita mora, arrepta tunica, præeuntem sequor, inq; lecto decumbentem in hypocausto reperio, male affectum, quòd punctiones sentiret in dextro latere: & vnà cum ipso Doctorem Grauuerum medicinam adhibentem. Quàm primum veni, condolens salutaui. Ipse verò, vt fuit vir ciuilis, culpam deprecatur, quod importuno tempore & nocte intempesta, meam interturbet quietem nocturnam. Deinceps causam propter quam me vocauerit, exponens, hanc esse ait: Quod cum nesciat, quid ratione valetudinis de se futurum, & facturus sit Deus Opt: Max: nec ignoret, varia Aduersarios suos, de se, fide, & morte sua post obitum sparsuros: vt de sua fide, doctrina, atq; Confessione coram me testaretur, eiusq; rei testimonium sibi perhiberem defuncto.

Eadem autem fuit cum ea, de qua mox dicetur, quam coram vocatis testibus publicè fecit. Paulò post, tum aduenerunt vocati, & Pastor Ecclesiæ nostræ Doctor Siguuardus, coram quo eadem repetijt, & Daniel Mögling Medicinæ Doctor ac Professor, qui cum altero prius nominato Doctore, de morbo, & conuenientibus remedijs adhibendis, contulit. Quibus postea etiam adiunctus toto morbi tempore fuit, Clarissimus vir D. Georgius Hambergerus Medicinæ Doctor, & Professor

Professor in hac Schola. Ego ad vndecimam vsq; cum eo permansi, qua me domum redire voluit.

Ægrotauit aũt dolore lateris dextri circa costas spurias inferiores, grauissimas, quoties tussiret, tum etiã statim, punctiones sentiens, pleuritidem vulgo à læsa particula, nominant. Vbi non tantum membrana succingens costas, exterior & interior, verum etiam musculi interni vicini affecti fuerunt. Vnde maximam copiam pituitosæ, lentæ, & viscidæ materiæ, toto ferè morbi decursu, per tussim & expuitionem, ad admirationem usque (quod frequenter vidi, cum quotidie ferè accederem) reiecit. Quæ res, vnà cum eo, quod παραφρόνησις nunquam accessit, (quæ tamen alias vt plurimum huic affectui succedere solet) spem Medicis (inter quos etiam vt dictum est fuit D. D. Georgius Hambergerus, Professor Medicinæ hic) in magno metu constitutis, dedit bonam, fore, vt salus ægroto contingeret. At cum vires indies infringerentur et langueſcerent, vt tandem viscidam illam, & instar glutinis tenacissimam materiam reijcere amplius, varijs etiam administratis incidentibus & apparantibus pharmacis, non valeret, tandem natura victa morbo cessit, cum decubuisset ægrotus viginti vnum dies. Toto autem morbi tempore, miram præstitit inter cruciatus & punctiones, fidem, constantiam, pietatem, patientiam.

Cum igitur finem vitæ sibi appropinquare sentiret, paulatim deficientibus viribus, die festo Epipha-

niorum, pridie sui obitus, à Concione matutina, ad se vocauit Magnificum Dominum Rectorem, Decanos tres, (eramus enim D. Stephanus Gerlachius, & Ego pridie euocati ad Consiliarios Consistorij Ecclesiastici, Bebenhusium) Doctorem Brentium, D. Parochum, & & duos Diaconos, præsentibus etiam tribus filijs, & Genero, D. Anthonio Schvveickharto, hisce verbis compellauit: Magnifice Domine Rector, Clarissimi & ornatissimi viri, fratres in Christo charissimi: memi-nissi.s, quam coram vobis ante triennium circiter, cum etiam grauiter ægrotarem, Confessionem fidei & doctrinæ meæ ediderim, vosq;, & alios tum præsentes Dominos rogauerim, vt eius, mortisq; meæ testes mihi essetis: siquidem Aduersarij mei spargere possent, nescio quo horribili mortis genere extinctus sim, cum non Ecclesiæ ipsorum membrum fuerim, sed eam grauissimè impugnauerim.

Ad istam Confessionem etiamnum me refero. Et sentio & iudico hanc doctrinam, quam in Schola & Ecclesia, ac scriptis editis defendi, veram, & diuinitus esse traditam, quam etiam coram tribunali Christi, infracto animo, ex verbo ipsius defendam. In cuius rei fidem & confirmationem, iam etiam in conspectu vestrûm omnium, sacrosanctam Domini cœnam percipiam.

Commendo Rectori Magnifico, & Senatui amplissimo, fidelissimam meam vxorem, & liberos morigeros

geros, vt vbi illis vestra opus fuerit opera, vestro consilio & auxilio adsitis.

Et quia etiam homo sum, & humanis infirmitatibus quoq; obnoxius, vnde fieri potuit, vt vel vniuersum Senatum Academicum; vel vnum & alterum ex isto ordine, vel etiam alios verbis aut factis, offenderim: peto mihi ignosci.

Maximè autem mihi curæ fuit syncera Religio, boni mores & Disciplina, quam etiam porrò curabitis seueriſsimè. Permagnum enim est malum iuuenis, qui huc studiorum causa mittitur, disciplinæ neglectu corrumpatur.

Vltimò. Te D. D. Varnbülerum, compatrem meum rogatum volo, vt si non conualuero ex hoc morbo, meo nomine, Illustrisſimo Principi meo valedicas, eiusq; Celsitudinem rogare me, vt significes, sicut hactenus, ita porrò etiam vxoris meæ fideliſsimæ, & liberorum morigerorũ, clemens & propitius Dominus esse velit. Postea publicam peccatorum suorum, fecit Pastori confessionem, & absolutionem petijt & accepit. Qutbus ita rite confectis, cœnam Domini ex manu Pastoris nostri percepit. Postea Deo Patri cœlesti ex animo gratias egit, pro donato filio, & verbi diuini patefactione, pro vera fide data, & reliqua in hanc sententiam.

Quibus peractis, Rector vniuersitatis, de sua & Senatus

Senatus voluntate testatus, similiter & D. D. Varnbülerus, se fideliter hæc ad Illustrissimũ Principẽ relaturum, recepit, Ad hæc singuli Domini, manu data, vltimũ vale dixerũt, & non absq; lachrymis discessum est.

Eadem die, à meridie, quia in vicinia erant Bebenhusij (vt obiter iam antea dictum est) Reuerendi & Clarissimi viri, Dominus Iohannnes Magarus Præpositus Stutgardianus, consocer D. D. Iacobi, nec non & Affinis D.D. Lucas Osiander, Ecclesiastes aulæ Vvirtenbergicæ, cum ex mè pridie vesperi intellexissent, grauiter eum & lethaliter decumbere (talem enim eum reliqueram egrediens) huc se officij causa contulerunt, cum eoq; ad horas aliquot, postremum familiariter conuersati sunt, quibus etiam tranquillo animo significauit, se totum ad felicem migrationem ex hac vita, paratum esse.

Sequentem noctem partim in sella sedendo, partim in lecto iacendo, dormitabundus consumpsit Adfuerunt autem illi filij per vices, donec matutinum appropinquaret tempus, & vires paulatim deficerent. Ibi tum horam circa quintam, & D Pastor, & Medici vocati sunt, qui in sella sedentem inuenerunt dormiturientem. Ibi tum D. Möglingus, de valetudine quærens & quomodo haberet? Respondit, Germanica lingua: Von Gott vngescheyden. Cum autem hora sexta audiretur, quæsiuit, quota hora esset? cumq; responderetur, Sexta: mox inquit, hora mea appropinquabit. Media septima, ipsemet de sella surrexit, & in hypo-

causto

cauſto ſemel atq; iterum obambulauit. Tum Medici duo', quod non putarent horam mortis tam propinquam eſſe, ab eo diſceſſerunt, hac ſignificatione addita, ſe 12. reuerſuros, interea autem in officina medicamenta quędam paraturos. Circa ſeptimam, denuo ſe in lectum contulit, & ad Paſtorem prope in ſcamno aſſidentem conuerſus dixit: *Mein lieber Pfarherr: es muß geſchehen ſeyn/ da wirdt nichts anders auß/* cui Paſtor: Artem, mi Domine, alios per 44 annos docuiſti, quomodo videlicet pie ſit moriendum, iam tempus adeſt, vt ipſe eam exerceas. Reſpondit D. Iacobus: Neceſſe eſt, vt alium quempiam nobis adiungamus, qui ſit nobiſcum. Chriſtum reſpondit Paſtor habemus, qui pugnat nobiſcum & pro nobis, vt victoriam reportemus. Ad quod ille: ad Romanos ſcriptum eſt: In his omnibus ſuperamus, propter eum qui dilexit nos. In quam ſententiam plura hinc inde dicta ſunt ex ſcriptura ſacra conſolationis pleniſsima, ad quæ ille ſemper appoſitiſsimè reſpondit, ſemper de ſuę fidei in Chriſtum conſtantia locutus & teſtificatus, quod Domino viuere velit & mori.

Ad hæc interuenit Nobilis & pia Matrona & vidua, Dña Agnes Megetzerin vicina, quam cum vidiſſet, pileum nocturnum de capite ſuo detraxit, manuq; porrecta, gratias cum pro hoc, tum etiam alijs beneficijs, morbi tempore præſtitis, egit: addita fauſta precatione, vt Deus Opt. Max. omnium beneficiorum retributor, ea & in hac, & futura vita, compenſaret.

Semel etiam tum adhuc, colloqui ſe cupere cũ D. D. Oſiandro,

Osiandro, significauit: quod cum sui intellexissent, statim, nulla interposita mora, famulum ipsius equo vectum egredi Bebenhusium iubent, qui celeriter adfuit. Conscensis itaq; equis D. Doctor Osiander, & Dominus Præpositus Stutgardianus, quantocyus potuerunt, huc aduolauerunt, sed priusquam hi aduenirent, iam expirauerat.

Antequam autem hoc fieret, interea a Pastore interrogatus, num adhuc in ea doctrina, quam Ecclesiæ per annos 44. proposuerit, constanter perseuerare velit: Respondit omnibus, qui tum in hypocausto aderant, audientibus: Ita, in hac Confessone moriar, Verba etiam hæc præeuntem Pastorem: In manus tuas Domine, commendo spiritum meum, secutus est.

Cum autem postremo vires omnes deficere viderentur, filius Magister Iohannes, cuius supra quoq; facta est mentio, parenti proximus assistens, sententiam Apostoli:, Bonum certamen certaui, &c. de cætero reposita est mihi corona Iustitiæ, &c. inclamare ei cœpit in aurem, patrem interrogans: num sibi quoq; hanc iustitiæ coronam repositã crederet? Apertis oculis intuitus eum, annuit, & longè petito et attracto spiritu, respondit: Ita, Quæ postrema eius fuit vox, postea enim nihil proloquutus, sed intra se precatus est, & sic in precibus & εὐφημίᾳ placidè, nullo incomposito gestu, vel motu, multo minus membrorũ distractione, dormienti similis, beatã animã expirando, Deo reddidit, &in

& in fide Christi, vnici Saluatoris & Redemptoris, re-
uera obdormiuit Theologus summus, Ianuarij 7, inter
octauam & nonam matutinam, cum vixisset annos 63.
Menses 9. dies 13, horas 6. Quæ hoc modo, & non
aliter facta esse & gesta nouerunt omnes, quotquot ad-
fuerunt. Adfuerunt autem complures, cum nemo ac-
cessu prohiberetur.

Funus elatum est humeris vicinorum Pastorum
octo, qui postremum hoc pietatis officium, Præcepto-
ri optimè de se & alijs merito, præstiterunt, portantes
ad templum Ecclesiæ collegiatæ, vbi sepultus est 9. Ia-
nuarij, in quo per annos 34. primùm Diaconus, postea
Præpositus, magna cum laude, fidei suæ commissum
gregem, pabulo verbi Dei incorrupto, pauit.

In pompa funebri, Illustrissimi nostri Principis
loco, Legatus, Vir generis nobilitate, virtutibus, sapi-
entia, & pietate præstans, Gedeon ab Ostheim, Præfe-
ctus vrbis huius superior, primus & immediatè fere-
trum est secutus, dehinc longo ordine filij, & Generi,
& propinqui. Hos Rector Magnificus, Barones, quot-
quot studiorum causa hîc versantur, dehinc Professores
omnes, Nobiles complures, domestici, & extranei, qui
honoris causa huc aduenerunt. Hinc præfectus inferi-
or, Consules & Senatores oppidani omnes, ciuium
turma ingens, vidua defuncti, filiæ & nurus, Matronæ
nobiles, & aliæ quam plures, Professorum vxores, &

filiæ, virgines, & vt vno verbo dicam (quod vidistis) vniuersa propemodum ciuitas, magno & comuni luctu suum Præpositum non solum defunctum sequebantur, sed etiam multis gemitibus, suspiriis & lachrymis prosequebantur, spectaculum triste, omnes & singuli Præpositum suum sibi ereptum querebantur. Hunc princeps noster clementissimus, in vita hac, si ita Deo visum fuisset, Doctore suo Medico Osuualdo Gabelchouero misso, retinere cupiebat, iam amissum dolet. Atq; ita ingens & triste reliquit sui desiderium.

Vt autem nos hac vita functum dolemus, quod tali tantoq; orbati simus viro, & quidem hoc tempore, quo maximè illius nobis opus erat opera, præsentia, & præsidio, inter tot Ecclesiæ dilacerationes, dogmatumq; confusiones: Ita Aduersarij ipsius & nostri in sinu gaudent, imò seriò triumphant, communi quasi subiato hoste. Quod ipsum Saluator noster dulcissimus, suis quoq; prædixit Discipulis, de immani Pharisæorum odio contra ipsos. Et quemadmodum nos donã Dei excellentia, quæ in hoc organum salutare contulit, admiramur, eiusq; clementiæ & bonitati, pro illis agimus gratias: Ita Aduersarij eius, non solum Pontificij, sed etiam Caluinistæ, aperti & clandestini, memoriam eius maledicent, omnis generis conuitia & mendacia in defuncti personam iacientes, in mortuum leonem sæuientes, doctrinamq; eius hæreseos damnatam.

Dicitur aliàs: liuor post fata quiescit. Sed hypocritarum & Pharisæorum tantus est furor, tanta rabies

&

& crudelitas, vt odio exaturari nequeant. Ideo etiam in mortuos sæuiunt, sicut Pontifices Iudæorum, Christo Domino in sepulchro maledicunt, Impostorem vocantes, eiusq; resurrectionem metuentes, eamq; impedire conantes.

Audio iam à quibusdam Sacrificulis in vicinia, publicè ex suggestu, ad vulgus spargi mendacium diabolicum, Nostrum D. Iacobum ante vitæ suæ finem, vniuersam suam doctrinam, quam per omnem suam vitã professus est, reuocasse, erroriscq; damnasse. Quid alib. iturũ putamus, in locis et regionib" remotioribus?

Præterita septimana loco non obscuro, in frequentia grauium & Nobilium virorum à Pontificijs scripta est Epistola & lecta, qua magna asseueratione contendere non dubitarunt, Nostrum ante vitæ finem anxiè, petijsse à suis vt Iesuitam aduocarent, qui sacra sibi administret. Quod cum detrectarent illi, in desperationem incidisse, inq; hac finiuisse vitam. Hæc non tantum fabulæ sunt, quibus isti se suosq; oblectant, sed putidissima, turpissima, horrenda et detestanda sunt mendacia & plusquàm Diabolica, quibus se pascunt homines leuissimi.

Quis autem adeo demens est, & stupidus, vt non intelligat, calumnias esse non ab hominibus confictas, sed à diabolis infernalibus, mendaciorũ patribus natas, & ex infimo inferno allatas, perq; sua flabella spargi? Te appello, Rector Magnifice, vos Decanos, et reliqua Academię nostrę lumina, q cunq; eũ in morbo hoc visi

tastis, sicut omnes vos & singulos Professores offici causa eum accessisse arbitror: Vos, inq̃ appello, an non hæc eadem, quæ suprà commemorauí, ex ore ipsius audiueritis, cum non integrum amplius diem viueret? Sed quid Apostrapha hac opus est? cum iam hac de re publicè sitis cõtestati. Sicut totus iste Actus, à vobis descriptus, in lucem editus est, & funebri Concioni annexus. An non præsagiens diabolicam calumniam, vivuus adhuc de industria, magnoq; studio & diligentia, præcauere, quantum omnino potuit, voluit? Vnde quantum fidei in alijs quoq;. Calumniatores isti mereantur, quiuis qui non volens vult decipi, facile intelligit.

Dictum, & me etiam tacente, notum est, cuius modi amiserimus virum, cuius parem, tot, tantisq; nominibus antecellentem, donisq; à Deo plurimis & maximis præstantem, Ingenio, memoria, doctrina varia, facundia, ludicio, animi magnitudine, vsu & experientia rerum varia non reperiemus (rara hæc Dei dona sunt) Qui cum principibus nostræ Religionis propemodum omnibus est conuersatus, qui in rebus & negotijs grauissimis Ecclesiasticis exercitatissimus, qui tot Legationes obiuit, itinera & peregrinationes tam longinquas fecit, qui tot scripta vtilia in lucem dedit, tot controuersias Religionis feliciter composuit, Ecclesias à fanaticis perturbatas, instaurauit, qui formulam Concordiæ, omnium temporum memoria dignissimam, in qua nostræ ætatis controuersiæ tam exactè sunt disiudi-

catæ,

catæ,ne omni vento doctrinæ imperiti circumferantur dubij,magna ex parte conscripsit, confecit, cui secundum hoc seculum nostrum non habet, nulla ferent pares secla futura virum.

Hunc talem,inquam,amisimus virum.

Magno itaq; ornamento,imò præsidio,Respub. hæc nostra scholastica,& Ecclesia Christi, eius obitu priuata & orbata est. Ideò meritò mortem eius deploramus: non quod male cum ipso actum putemus: Beati enim mortui,qui in Domino moriuntur àmodo: quia requiescunt à laboribus suis, opera enim eorum sequuntur eos: sed propter nostram orbitatem, quod gubernatore isto studiorum,& Nauclero,nauis nostra priuata sit & destituta. Hunc desiderat,hunc luget,& amissum schola hæc,Concio præsens,Templum,Ciuitas Antesignanum ihi ipsi parietes, inter quos vox ipsius in publicis Conuentibus de rebus grauissimis et vtilissimis differens,audita est,lugent. Qui salutaria multa fecit,dixit,docuit,proposuit,viam ad æternam salutem planam, ex scripturæ sacræ medullis extrahens,in lucem produxit,& fidelissimè tradidit. Qui miseros & perturbatos consolatus est,& dulcissimis promissionibus diuinis erexit,ad cor loquens. Qui vitia & morum dissolutionem abominatus est, vocemq; legis diuinæ seueriss imè corripuit. Qui ad vitę emendationem, ad pœnitentiam seriam ac salutarem, magno pietatis Zelo,Auditores est cohortatus,vt pater liberos. Qui ora contradicentium verbo Dei obturauit.

Pro hoc salutari organo, Deo ingentes agamus gratias, quod vsum ipsius tot annos nobis concesserit, toto pectore Patrem liberatoris nostri Iesu Christi orantes, ne facem verbi sui, hac postrema mundi senecta ministerio Lutheri accensam, & per Cancellarium nostrum: piæ memoriæ, fideliter conseruatam, & propagatam, propter multorum ingratitudinem, & persecutionem extingui sinat, sed per spiritum suum sanctum propitius foueat, iuxta dulcissimam promissionem: Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo: non recedent ab ore tuo, neq; ab ore seminis tui, vsq; in æternũ.

Et licet parem optare magis, quam sperare possimus: tamen sicut sublato Elia, Elisæum concessit & substituit: ita ardentibus votis à Deo Opt: Max: petamus, vt proptius excitet et præficiat virũ alterum, cuius opera salutaris sit Scholæ & Ecclesiæ nostræ. Potest enim & per infirma interdum organa, multa facere salutaria. Sicut Apostolus testatur, inquiens: ad hæc autem quis idoneus, aut sufficiens? Et respondet: ἱκανότης, idoneitas vel sufficientia nostra ex Deo est, qui facit, vt labor noster non sit irritus in Domino. Huic soli vero Deo & Domino, Patri æterno: Deo & Domino filio eius coæterno: & Domino Deo Spiritui sancto, procedenti ab vtroq; ab æterno, trino & vni, honor sit laus & gloria in omnem æternitatem, Amen.

DE

DE BEATO OBITV, REVERENDI ET CLARISSIMI VIRI: D. IACOBI ANDREAE, S. S. Theologiæ D. & Professoris celeberrimi, &c.

PROGRAMMA,

RECTORIS VNIVERSITATIS SCHOLASTICÆ STUDIJ TUBINGENSIS

Andreæ Planeri Athesini, Medicinæ Doctoris.

CVM SANCTVS ILLE DEI VIR & Propheta sublimis, Elias, rebus eximeretur humanis, et igneo curru per turbinem ad cœlos ascenderet, eius successor & discipulus Elisæus, in hæc prorupisse verba, quarto Regum cap. 2. scribitur: PATER MI, PATER MI, CVRRVS ISRAEL ET EQVITES EIVS. Quibus verbis non modò vium suum affectum, & ingens ipsius, quod reliquerat desiderium, exprimere, sed etiam muneris atq; officij, quod in terra gesserat Helias, dignitatem et amplitudinem describere nobis voluit. Bis repetita voce, eum appellat, PATER MI, PATER MI, quoniam paterno amore à teneris annis eum complexus fuit, ad veram Dei agnitionem perduxit, in cœlesti doctrina, vt complures alios, fidelissimè instituit, imò præ cæteris ipsum dilexit, & semper secum, vt spectatorem & testem complurium miraculorum,

lorum, quæ confirmandæ veræ Religionis causa passim edidit, habuit. Et quo nihil paternæ benevolentiæ desiderari posset, ita probè Elisæum de vero Dei cultu instituit, vt etiam successorem eum reliquerit, & spiritum suum, quem duplicem expetijt sibi dari, communicârit, quò & ipse post discessum Eliæ populum Israël in vera religione erudire & instituere rectè valeat, quas multas ob causas, merito optimoq; iure, patrem suum, Heliam vocauit, ipse propheta Elisæus. Officij autem, quo in Regno Israëlitico functus fuerat Helias, necessitatem & eminentiam perstrinxit, dum subijcit, CVRRVS ISRAEL ET EQVITES EIVS. Vt enim in re militari currus præsidio & munimento esse solent, quo minus hostes in exercitum irruere, impetusq; facere possunt, ita quoq; S propheta Elias, toto suo tempore, precationibus Israelitas, aduersus omnium hostium insultus, tutos præstitit. Et vt equitatu hostiles copiæ disiiciuntur: ita quoq; propheta Elias, Baalitico cultus, qui in toto Regno Israëlitico inualuerant, doctrina sua destruxit & euertit. Quod Elia in cœlum rapto, quasi extremum Vale dicturus acclamauit S. Heliseus, hoc etiam Ecclesiæ & Scholæ nostræ, Reuerendo & Clarissimo viro D. IACOBO ANDREAE S.S. Theologiæ Doctori & professori longè celeberrimo, Academiæ Cancellario & Ecclesiæ Præposito vigilantissimo, nudiustertius placidè & piè in Christo defuncto, lugubri voce, Pater mi, Pater mi, currus & equites nostri, acclamare possunt. Etenim et hic ceu alter Helias, annos quadraginta quatuor, Christi populum planè paterno affectu & solicitudini

complexu,

complexus, in pura & syncera doctrina Euangelij fidelissimè instituit, nec viua tantum voce, consolando, docendo, monendo, hortando magno animi zèlo & ardore erudiit: verùm scriptis utilissimis, in totum Christianum orbem sparsis, veram de Deo Doctrinam, non minus quàm Diuus Lutherus ante annos quinquaginta & circiter plantauit, propagauit, & contraria hæreticorum impia ac blasphema dogmata, de grauissimis fidei nostræ articulis, ne omnes Christi ab ijs seducantur, acerrimè & heroicè planè spiritu confutauit, et causas impietatis eorum ita oculis omnium subiecit, vt quisq; talium hæreseon patronos vtcunq; pelle ouina indutos dignoscere, nec pro bonis pastoribus & sinceris Ecclesiarum Doctoribus, sed mercenarijs, imò lupis rapacibus habere possit, quemadmodum prior quoq; Helias Sacerdotum Baal fraudes & impostoras gnauiter detexit & aperuit. Porrò hanc suam imò Christi ipsius doctrinam, non in patria solùm, sed etiam apud alios, sæpè etiam infensissimos hostes intrepidè est professus, semper in animo & ore habens dictum illud Saluatoris nostri Christi: Qui me confessus fuerit coram hominibus, eum etiam ego coram patre meo confitebor.

Nam vix dum adolescens propter singularem ingenij dexteritatem, φιλοσοφίαν & alias eximias dotes Stutgardianæ Ecclesiæ Diaconus factus, cum mox in agrum Vviirtenbergicum, copiæ Hispanorum passim, & etiam in ciuitate Stutgardiana vagarentur, etiam præsentibus Hispanis liberas conciones habuit, cum humanioribus & doctioribus eorum, de capitibus fidei nostræ disseruit, & erro-

res Pontificios egregiè taxauit & reprehendit. Moxtum ministri ab Ecclesiis propter τὸ μεταξὺ, Interim Latini nominant, propositum, remoti essent, ipse Tubingam si contulit, & silentibus omnibus, conciones non sine periculo habere cæpit, quo tempore etiam summo viro D. Brentio, pie memoriæ innotuit, qui posteà semper ipsum filij loco dilexit, germanicos quoq; psalmos ac hymnos decantari à populo iterum in Ecclesiis contrà multorum Pontificiæ Religionis voluntatem & conatus instituit. Mutatis postè temporibus, Göppingensi Ecclesiæ aliquot annos laudabiliter præfuit.

Hinc ob præclaram & excellentem rerum sacrarum cognitionem multarumq; rerum experientiam, ab Illustrissimo et sapientissimo principe Diuo Christophoro, Duce Vvirttembergico, Scholæ nostræ Cancellarius, & Ecclesiæ præpositus datus est. Quo munere summa fide, diligentia, & magno feruore animi, multos annos egregiè functus est, docendo, disputando, declamando, consulendo, errata iuuentutis corrigendo, nullum boni præceptoris, aut potius pij patris prætermittendo officium, existimans semper non minus ad se pertinere curam disciplinæ scholasticæ, quàm vt aliàs bonis artibus & scientijs rectè informentur adolescentes, prospicere: Cum qui in moribus deficiat & in literis proficiat, plus deficiat quam proficiat.

Taceo hîc multas necessarias profectiones à Principibus illi inunctas, vt Gallicanam, Danicam, ad Diuum Maximilianum secundum, Imperatorem Romanum, ad

plerosq;

plarosq; principes Germaniæ, ad multas synodos, ac colloquia in Imperio instituta, ad multas ciuitates dirimendarum multarum grauissimarum in Religione controuersiarum causa. In quibus omnibus singulare ipsius ingenij lumen, eloquentia, & in componendis eiusmodi causis mira dexteritas ita eluxit, vt in maximo precio et honore à summis habitus semper fuerit, quod omnes norunt & prædicant, qui cum eo legationes obierunt, aut consilijs Ecclesiasticis ipsius interfuerunt aliquando.

Hoc ergò præclarissimo & incomparabili Theologo, veræ Religionis Antistiti, & propugnatori acerrimo, patre, curru & equitatu, cum orbata nunc sit Ecclesia & schola nostra, iustissima certè de causa in magno luctu & mœrore omnes sumus, non quod ipsi aliquid mali acciderit, vt qui sibi quidem maturè, nobis autem, Ecclesiæ & scholæ nostræ importunissimo tempore, ex hac misera & ærumnosa vita, in cœlestem patriam raptus, non minus triste sui, atq; Helias ipsi Heliseo reliquit desiderium.

Ita verò placidè mortuus est, vt non mori, sed obdormiscere, omnibus astantibus, ne minimo quidem apparente corporis motu videretur: cum pridie eius diei sentiens sibi instare extremam horam, vocasset ad se Rectorem, Decanos & aliquot amicos & Ministerij Ecclesiastici Collegas omnes, clara, & diserta voce, constanti animo piam & luculentam fidei suæ edidisset confessionem, quam quadraginta quatuor totos annos publicè et priuatim in scho-

lis et Ecclesiis professus fuerat: de qua dixit se nequaquam dubitare, sed praesente animo velle coràm tribunali Christi Iesu & confiteri & defendere, eam vltimò accepta cena Dominica ex manibus pastoris Ecclesiæ nostræ confirmauit, cuius actus testius nos omnes, qui interfuimus ipsi, ad posteritatem, contra inuidorum & calumniatorum maledicta & conuitia, testimonium perhibere non dubitamus.

Et quia hodiè hora tertia, ad signum campanæ vivo illi laudatiss: de scholis & Ecclesiis optimè merito fuum fiet, ad illud honorificentissimè deducendum, omnes nostræ Iurisdictioni subiectos, cuiuscunq; ordinis & dignitatis sint, seriò hortamur. Perscriptum

Tubingæ, Anno M. D. XC.

Nono Ianuarij.

FAMI

FAMILIÆ, SCHOLÆ, ET ECCLESIAE, AD D. IACOBVM ANdreæ, querela, & eiusdem ad easdem responsio, & valedictio.

CHare pater, vatesq; Dei, dignissime Præsul,
Flet soboles, gemit auditor, lugetq; pius grex,
Hanc quòd, quòdq; scholam sacram quòd deseris ademe.

RESPONSIO.

Cum domus, & docilis grex, cumq; schola inclyta, & orbis,
Pignoribus, verboq; Dei, calamo, atq; meatu,
Aucta sit, instructus, celebris, percursus vbiq;:
Sat genui, instituí sat, scripsi, satq; me iuui.
Filioli, Exemplumq; dedi, monuiq;, valete.

Balthasar Eisengrein V.I.D. Illustrissimi Ducis Vvürtembergici Consiliarius, & Ecclesiastici Consistorij Director defuncto Socero suo charissimo pietatis ergò faciebat.

EPICEDION EIDEM D. D. IACOBO ANDREAE, &c. AVO SVO dilectissimo.

Iohannes Iacobus Eysengreinius pietatis ergò, &c.

Sanctus in hoc misero cum viueret orbe Lutherus,
Diuini verbi plurimus hostis erat,
Per quèm perpetuis Ecclesia sancta procellis
Religioq; graui iacta furore fuit:
Ast huic ceu clades pestisq; suprema Lutherus
Extitit, ablatus funere donec erat.
Hoc mortente, malo læsa est Ecclesia damno,
Ipsius & cecidit lucida stella simul:
Hæresis at contrà passim crescendo reuixit,
Ac hostis rabie sæuijt vsque sua
Ergo necesse virum fuerat prodire secundum,
Qui premeret studijs tela inimica suis,
Auderet tantæ qui se concredere pugnæ,
Qui fidei gladio fortia bella daret,
En pius Andreæ Doctor, Zeli impete ductus,
Aris tum seruit, seruat, easque regit,
Et multos inter medios interitus hostes,
Hos errare sua voce stylòque refert.
O felix nimium felix Germanica tellus,
Quòd Deus hoc voluit te decorare viro,
Sollicitè quem terra petit peregrina Theandrum,
Hic vt vbi veram monstret ad astra viam.
Is pater, is, nostri fuerat qui auriga Lycei,
Et rector sapiens Teutoniæque decus,

Morti

Morte obijt nuper, cui plurima dira precamur.
Inuidit nobis hunc quod iniqua virum,
Quem nec opes vllæ, gemmarum pondere nulla
Reddere nullum aurum votaque nulla queunt.
Ite, ite in lachrymas, patres proceresque Tübingæ
Nam vestri cecidit pars bona concilij
Ite, ite in lachrimis, queſtusque ciete ſupremos
Vos, quibus est cordi concio ſancta Dei,
Non porrò ANDREAE mira grauitate IACOBVS
Proponet verbum feruidus ore ſacrum.
O quam mœſta dies, ô lux triſtiſsima fletus
Quis teneat? quis non vnguibus ora notet?
Quis non det ſummi vel maxima ſigna doloris?
Defunctumque meum iure queratur auum?
Quis mihi ſat lachrimas dabit, heu mala fata Iacobum
Nobis dilectum quòd rapuiſtis auum?
Iam mecum reputo, mortem quod dixerat ante
(Semper verba mihi hæc intima corda mouent)
Diſce Iacobe, bonas artes, pius eſto, modeſtus,
Experieris aui tum benefacta tui.
Spes hominum fallax, proponunt hi ſibi multa,
Sed veniens ſubitò mors truculenta negat.
Vt mihi: qui tenui ſperabam ſæpius vltrò
Exhilerare meum carmine velle ſenem:
Fata negant, atque ipſe Deus negat, & tamen ipſum
Angelici exhilarant carmina læta chori.
Non ita cui pridem thermarum à fonte reuerſo
Incolumi cecini carmina lætus auo:

Hune

Hunc mea nunc desles summis elegũa querelis,
O fallax hominum vita nimisq; brevis,
Vita caduca, fugax, fragilisq; simillima bulla,
In qua nil nisi crux, nil nisi luctus inest,
Nascimur in lachrymis, lachrymis traducimus ævum,
Et tandem in lachrymis languiduli morimur.
Ergò cessemus defunctum flere IACOBVM:
Eius enim magno vita labore stetit.
Iam fruitur vita cœlesti, auraq; quietis,
Nos sed adhuc miseros vita dolenda manet.
Verum, Aue, dulce decus, tutorq; paterq; fidelis,
In cœlis superis gaudia magna cape,
Dum letho simili subeamus cælica regna,
Rursus vbi nobis conspicieris. Amen.

IN

IN OBITVM D. D. IACOBI ANDREÆ THEOLOGI CELEBERRIMI PARENTABAT SAMVEL HVBERVS, HELVETIVS BERNENSIS.

I Pater: & cœlis requieſcito plene laborum,
Es Caluos vltus Pontificumq́ dolos:
Eſt ſatis: inſidias turgentis fraude Grynei
Patria percepit, te monitore, mea.
Sic ſpero, ſic fata canunt, ſic cœlitus illa
Hora venit, ſallax vt retegatur homo.
Tu requieſce Pater: tentant ſi ſpicula tumbam,
Fortiter in Domino diſcutiemus ea.

VITA, ET MORS,

REVERENDISSIMI ET CLARISSIMI VIRI DOMINI IACOBI ANDREAE, S. S. THEOLOGIAE DOCTORIS EXCELLENTISSIMI,

Præpositi Ecclesiæ vigilantissimi, Cancellarij, & Professoris Academiæ Tubingensis longè dignissimi, & celebratissimi: Viri & HEROIS in propugnanda, & propaganda cœlestis doctrinæ veritate incomparabilis, incredibili omnium piorum luctu, Tubingæ, Anno 1590. Die 7. Ianuarij constantissimè, pijssimè, & placidissimè in Christo mortui: compendio exarata ab

ERHARDO CELLIO, IBID. Poët. & Hist. Professore.

DEFVNCTVS LOQVITVR.

Ille ego, Gymnasij qui Cancellarius almi,
Quiq. Tubingana Præses in aede fui:
Qui prope lustra nouem sum scripta sacrata professus:
Qui fuerim, vt nôris, accipe posteritas.
Martij erat celebrem vigesima quinta per annum,
Fernandum Regem quo Buda fecit ouans:
Me Vvayblinga dedit cùm Vvürtembergica luci:
Stuttardum studij pòst Elementa dedit.

Iudi,

Inde, Tubinga, tuis cœpi conuiuere, Muſis.
Et pars Stipendi digna Ducalis eram.
In Sophia ſtudijs mihi ductor Schegkius, & dux
Snepffius in ſacris Doctor Erhardus erat.
Ingrediens quarti medium peramabile luſtri,
Iura Magiſterij plenus honore tuli.
Ingenuas annum docui non ſegniter artes,
Moxq; pio Coniunx factus amore fui.
Entringera mihi pia contigit Anna, nouemq;
Hæc Natos, Natas hæc totidemq; dedit.
Nec mora Stuccardum ſacra doctum ritè vocatus
Hic Chriſti docui fidus & acer oues.
Cum foret Vlrici ſors inclinata, Tubingam
Ad ſtudium redij percoluiq; ſacrum.
Vt Ducis Vlrici ſors rurſum erecta, Tubinga
Sum rurſus Chriſti paſcere iuſſus oues.
Quattuor hic actis, Göppingam transferor, annis:
Illius hoc ciues expetière loci.
Hic duo luſtra docens ſancti myſteria verbi,
Hac Superintendens in regione fui.
Inde Tubinga gradũ mihi contulit inclyta ſummũ:
Doctorisq; ſacri nomen habere dedit.
Hinc mihi commiſſum benè paſco fidus ouile:
Nec minus externas paſco vocatus oues.
Ac duo luſtra mihi Göppingæ rurſus aguntur,
Cum Deus hinc alium vult habitare locum.
Nam Dux Chriſtophorus, fama ſuper æthera notus,
Vvürttembergiaci duxq; paterq; ſoli:

Hinc me præfecit Temploq́, Scholaq́ Tubingæ,
Vt ſtudijs eſſem ductor vtrique meis.
Illius Antiſtes: ſed Cancellarius huius:
Huius & augerem voce Profeſſor opes.
Et ſubij ſummis hæc omnia viribus, atque
Laudibus hæc ſummis me jubÿſſe reor.
Sacra docendo potens, quo nemo potentior ore,
Inq́ Scholis aquè ſacra docendo potens:
Diſſertando potens, bellumq́ paratus ad omne,
E pugna palmam tollere doctus eram.
Conſiliando potens, vt Cancellarius, omni
Dote potens, omni laude & honore potens.
Nec conſulta Duci mea diſplicuêre: probauit
Optimus in cauſis Dux mea verba ſacris.
Singula quid referam? mea cura Eccleſia Chriſti
Vrbs hæc cura fuit: hæc Schola cura fuit.
Excolui variè, feci oblectabile Templum:
Iam domus eſt multis clarior illa modis.
Automato feci reſonare cacumina turris:
Inclyte, ſed ſumptu, Dux Ludouice, tuo.
Pluraq́ facturus, duce & auſpice Principe tanto,
Talia, per mortem ſi licuiſſet, eram.
Quodq́ domi feci, feci foris impiger: acta
Cuncta Deo cupiens, cuncta placere Duci.
Cœnobia in medio direxi ſacra ducatu,
Hæcq́ bonas feci ſemper habere Scholas.
Scripta quid enumerem mea magno facta labore?
Contra hoſtes verbi, maxime Chriſte, tui?

Latomus

Latomus vt, Bredebach, Staphylusq́, Hosiusq́, aliiq́,
Romaniq́ Dei, Cingliadûmque cohors.
Singula qui dicat sexcenta dicat oportet,
Quæ volitant hodie, docta per ora virûm.
Quot, precor, errantes à recti tramite, flexi,
Et duxi in veram restituiq́ viam?
Pontificis lolium multis euulsimus aruis,
Quæque nocens per agrum creuit auena Dei.
Sicq́ Duces, Comites, Dominos, sic oppida iuui,
Et rectam docui rursus inire viam.
Sicq́ tuis dempsi, Badensis Marchio, Templis,
Carole, Romani vincula dura iugi.
Sicq́ Bipontini purgaui templa Palatij,
Sectarum feci sic procul ire dolos.
Sic Helffenstenios Comites Papale colentes
Dogma piam feci rursus amare fidem.
Tumq́ canes inter pedibus qui appensus, Hebræum
Conuerti, docui credere, & inde mori.
Sic Oetinganos Romana ad castra relapsos,
Ad veri feci castra redire Dei.
Sic Roteburgæam Tuberani fluminis vrbem
In verum duxi relligionis iter.
Sicq́ repurgaui Vvachtorffi Nobilis ædem,
Præsulis Ausonij quæ maculata fide.
Sicq́ suis etiam vacuaui sordibus Alam,
Imperij partem quæ Latialis habet.
Sic Haganoiæum seruaui fidus ouile,
Romanum fallax quod male strinxit iter.

Sicq; Ducis Iuli Brunſuuigia templa reſeei,
Romanæ fidei ſqualida tota ſitu.
Sicq; ſub Auguſto nebulas Duce Saxone vici,
Quas dederat verbo Cinglica turba Dei.
Sic Liber vt fieret, quo tum Concordia facta eſt,
Difficilis ſubij grande laboris onus.
Sic Reginopoli diſcordi mente Miniſtros
Compoſui, veterem reſtituiq; locum.
Sic Onolzbachiæ ſtori obſtruximus Aulæ
Os falſum, & Cingli futile dogma loquens.
Addo quòd externas iui Legatus in oras,
Tractandum cùm de Relligione fuit.
Carolus id nouit, Fernandus, & Æmilianus
Maximus, & ſceptrum qui modò Cæſar habet.
Id Reginopolis, Franckfurtum, Auguſtaq; nouit:
Noueruntq; alij non ſine laude loci.
Aq; meo quoties varios ſum miſſus in orbes
Principe, cùm ſancti cauſa laboris erat?
Cùm ſociandæ foret Fidei Concordia noſtræ,
Quæ loca Germani non mihi viſa ſoli?
Me Sol tum plures hinc indeq; Bruma per annos
Vel maris Eoi tangere vidit aquas.
Heu tum quot ſubij dubiæ diſcrimina vitæ?
Tum quoties morti proximus ipſe fui?
Tum mihi dextra dedit Fautoris iniqua venenum,
Cuius adhuc moriens viſus habere notam.
Quid memorem quoties, rerum poſcente tumultu,
A Duce Colloquijs iuſſus adeſſe meo?

Cùm

Cùm visa, Henrici post regis fata secundi,
Gallia sinceræ relligionis amans:
Cùm reliquus (quanquam frustrà) Doctoribus illis
A Duce Legatus mittor & Ipse meo.
Cùm sacra Colloquium faceret Vvormatia sacrum,
A Duce cum reliquis mittor & Ipse meo.
Cùm sacra Colloquiũ faceret Maulbronna sacratũ,
A Duce cum reliquis mittor & Ipse meo.
Cùm sacra Colloquium dedit Argentina sacratum,
A Duce cum reliquis mittor & Ipse meo.
Cùm sacra Colloquium faceret Memminga sacratũ,
A Duce Legatus mittor & Ipse meo.
Cùm sacra Colloquium faceret Lindoïa sacrum,
A Duce Legatus mittor & Ipse meo.
Cùm quoq; Colloquium dedit vrbs Hertzberga sa-
Iussit Anhaltinus Saxo coïre viris. *(cratum,*
Cùm Mompelgarti similis proponitur Actus,
A Duce cum reliquis mittor & Ipse meo.
Cùm dimisissent Huberum Helvetica Templa,
A Duce cum reliquis mittor & Ipse meo.
Cùm Bada Colloquium petÿsset Marchica sacrum,
A Duce cum reliquis mittor & Ipse meo.
Hæc fuit extremus mihi publicus actus in vrbe:
Colloquium abruptum cùm sine fruge fuit.
Namq; domum rediens gelidæ per frigora Brumæ,
Asperiora quibus nulla fuêre prius:
Acta Duci retuli: redÿ ad mea munia: scripsi
Colloquÿ qualis debuit esse status.

Vix

Vix ea finieram: cùm me suprema iubebat
Hora Deo vitam reddere morte meam.
Tum mihi pleuritis latus inuadebat acuta,
Angustans pectus nocte dieq; meum.
Tum mea quo fidei minimè Confessio fallax
Omni constaret, post mea fata, modo:
Stuccarto Proceres iussi venerè sacrati,
His fidei exposui sensa suprema meæ.
Tùm quoque prima Scholæ curaui fulcra vocari,
His fidei attestans vltima verba meæ.
Vt docui semper, mea sic extrema voluntas,
Perpetua est fidei norma tenaxq; meæ.
Sat scio iam dictis hostis me rodet acerbis,
Inq; meum iaciet crimina falsa caput.
Et Romana cohors, & Cinglica turba triumphans
Dicet, Io, Andreæ mortuus ille iacet.
Vos rogo Collegas sancti pia membra Senatus
Asserite innocuum hoc tempus in omne caput.
Vos mores nostis, vitam vos nostis, & omnem
Vos animum nostis, consiliumque meum.
Ardua mî dederat Deus, & mihi munia Princeps,
His omni studium parte vacare fuit.
Quinetiam studui nostro conformiter ori
Viuere, & exemplo verba probare meo.
At si fors aliquis nostros reprehenderit actus,
Is memor humanæ debilitatis erit.
Non Deus Angelica nos integritate creauit:
Subiacet humanis lapsibus omnis homo.

Ingenii

Ingenti docui cœlestia dogmata zelo,
Officiq́ feruens in statione mei.
Si quibus offensam mea dicta seuera creârunt,
Officio tribuant talia cuncta meo.
Osor eram vitij, scelerumq́; acerrimus hostis:
Hinc curæ mores & pia vita mihi.
Hinc disciplinam cupij florere per urbem,
Perq́; Scholam: hancq́; Dei iussa seuera volunt.
Si tamen in quenquam quicquã nimis acriter actũ
Quisquis erit, veniam, spero, rogoq́;, dabit. (est,
Hæc cum Collegis vbi voce peracta suprema,
Peccati qua par agnitione mei:
Immotaq́; fide merito confisus Iesu,
Qui pro peccatis victima facta meis:
Sum cœna Domini, multis astantibus, vsus:
Vt mihi per mortis dux foret ille vias.
Hoc duce, nil Sathanã, nil mortem curo, nec Orcũ:
Namque mihi Christus vita, lucrumq́; mori.
Huic animam trado, telluri corpus humandum:
Hæc in supremo glorificanda die.
Ergò vbi spiramen iam morbus ademerat omne,
Reddo animam, Domino sic moriorq́; meo.
Quem colui, docui, scripsiq́;: domi, forisq́;:
Cuius eram viuus, mortuus huius ero.
Commoda si qua tibi studijs, Ecclesia, nostris
Sunt data, ceu cornu diuite spero data:

M Vsque

Vsque Deo memori dignas age pectore grates:
Et tamen Andreæ sis memor vsque tui,
Quæ potui feci, studio tibi deditus omni:
Seruus vbique tuus, miles vbique tuus.
Tu quoque, Christe, meos semper tueâre Nepotes,
Atque fac hos verbum semper amare tuum.

AD CANDIDVM LECTOREM, IDEM E. C.

Equid, ais? plures an non cecinêre Camœnæ
In tanti mortem carmina mœsta viri?
Non tantum plures, sed plurima Musa Tubingæ,
Inq; alijs cecinit carmina docta locis.
Carmina venerunt Graio currentia gressu,
Venerunt Latio plurima ducta pede.
Venerunt plures lugubri carmine linguæ,
Aptaruntq; suos in pia metra sonos.

Omnis

AD CANDIDVM LECTOREM.

Omnia luctificum ſunt deplorantia caſum,
Fata quòd hunc tantum ſurripuêre virum.
Sed quod huic iam nunc Sermoni hæc addita non ſunt,
Chalcographus properans cauſáq; tempus erant.
Attamen & prelum paulò pòſt illa ſubibunt,
Iníq; manus venient, Lector amice, tuas.
Hæc oculis etiam te non adÿſſe pigebit,
Si mouet ablati te pia cauſa viri.
Magnorum certè gemitus, ſuſpiria, voces
Sunt querulæ, lacrymæ, ſunt pia vota virûm.
Perlege, condoleas, geme, fle, pie Lector: & imo,
Sarciat vt damnum hoc, corde precare Deum.

ERRATA.

a. priorem faciem. b. poſteriorem denotat.

A. 2. b. lege amorem. A. 3. a. lin. 4. origine. E. 3. 2. conuentus. Ibid. b. Electoratu, & exantlauit. H. 3. lin. 8. medicinam. Ibid. 2. a. lin. 7. à fine, incidentibus. Et 3. lin. 2. dele, ſe.

In Carmine D. Balthaſaris Eiſengrein.

In verſu penultimo, pro me laui legendum meaui.
In vltimo poſt exemplumque dedi, virgula ponenda.

ORATIO FVNEBRIS

DE VIRTVTIBVS VIRI INCOMPARABILIS,

D. IACOBI ANDREAE, SACRAE Theologiæ Doctoris præstantissimi, Scholæ & Ecclesiæ Tubingensis Cancellarij & Præpositi dignissimi: Præceptoris, compatris & collegæ sui carissimi:

HABITA IN COENOBIO HIRSAVgiensi ab

ANTHONIO VARENBVLERO D. Abbate Ibidem.

Psalm. 118.

Non moriar, sed viuam & narrabo opera Domini.

TVBINGÆ,
Apud Alexandrum Hockium Anno Domini
M. D. LXXXX.

VERA ET VIVA IMAGO REVE-
RENDI ET CLARISSIMI VIRI, DOMINI
Iacobi Andreæ, ſacroſanctæ Theologiæ Doctoris & Profeſ-
ſoris celeberrimi, Eccleſiæ Tubingenſis Præpoſiti, &
Academiæ Cancellarij dignißimi.

DOMINO NICOLAO VARENBVLE-
RO, IVRIS VTRIVSQVE DOCTORI: ILLV-
strissimi Ducis Vvirtembergici consiliario: co-
dicis Iustiniani in celebri Tubingensi Schola
interpreti ordinario: Patri suo
fideli caroq;

Gratia & pax à Deo Patre, & Domino nostro
Iesu Christo.

Mitto ad te percare Pater oratiunculam, quam de Virtutibus Reuerendi & Clarissimi Viri D.D. Iacobi Andreæ in cœnobio Hirsaugiensi habui, atq; in publicum prodire volo, idq; duabus de causis. Vna est, vt publicum extet testimonium meæ in hunc virum optimè de Ecclesia Christi meritum obseruantiæ. Nam huius tanti viri, Præceptoris, compatris & collegæ mei, me neq; pœnitet neq; pudet: adeò vt etiam partem felicitatis meæ iudicem, hunc virum iuxta clarissimos eius collegas, D.D. Snepfium piæ memoriæ, & D. D. Herbrandum, præceptorem mihi contigisse.

Altera est, quòd harum verissimarum laudum, quas commemoro oratione hac (tenui illa quidem) tu etiam testis es. Qui in Schola Tubingensi Iuris Interpres es publicus, vltra quadraginta quinq; annos: & hunc demortuum totidem annis nouisti. Cuius tu vicinus fuisti, in senatu collega, & compater per annos viginti septem: cui etiam affuisti cùm huic mundo valediceret, & in vera confessione Iesu Christi, quem sermone & scriptis quadraginta qua-

cuor annos sincerè professus est, constantissimè perseueraret.

Quod tuum testimonium, qui ipse oculatus es testis, apud omnes cordatos meritò valere debet.

Testabuntur idem tecum, reliqui Scholæ Professores, viri pietate, virtute, sapientia doctrinaq; clarissimi: quorum apud optimos quosq; summa est autoritas.

Quicquid ergo veritatis hostes, & alij malevoli, de hoc viro calumnientur: vt hactenus consueuerunt, & ne nunc quidem cessant: scimus illos luculentam tanto viro facere iniuriam, quam coram tribunali Iesu Christi nunquam excusare poterunt. Scimus hunc virum talem fuisse, qualem optare quidem possumus, sperare vix possumus.

De Luthero dixit D. Philippus Melanchthon, beatæ memoriæ: fuisse eum postremæ ætatis Eliam, & currum atq; aurigam Israëlis, &

Nulla ferent talem secla futura virum.

Huius postremi Eliæ Lutheri spiritum, si quisquam habuit nostro seculo, D. Iacobus Andreæ habuit, & vtinam

Ferrent talem secla futura virum.

Sed hæc commendanda sunt Deo Optimo Maximo, à quo omne perfectum donum proficiscitur. IS velit
Iacob. 1. suam Ecclesiam, & Respub. benè constitutas, omnipotenti sua dextra conseruare, contrà inferorum portas: ne vlla vi turbinum labefactentur & corruant, quos Diabolus summo

summo nunc conatu excitat, cum sciat breue suum esse tempus: Velit etiam largiri viros instructos donis necessarijs, qui vtiliter seruire possint ad gloriam nominis Diuini & ad multorum salutem, Amen. Vale feliciter, ex Hirsaugia. 5. Februarij. Anni 1590.

Filius tuus obsequens

Anthonius Varenbüler D. Abbas in Cœnobio Hirsaugiensi.

CVM, adoleſcentes optimi, hiſce diebus Deus Opt: Maximus, Reuerendum virum, Dominum Iacobum Andreæ, Sacræ Theologiæ D. præſtantiſsimum, Scholæ Tubingenſis Cancellarium & Eccleſiæ Præpoſitum digniſsimũ fideliſsimumq;, virum incomparabilem, ex hac vita miſera & ærumnoſa in Cœleſtem Patriam euocauerit: Viſum eſt nunc, huic viro Clariſsimo, & de Eccleſia Chriſti optimè merito, parentare: cùm aliud officium magis pium iam ipſi præſtare non queamus.

AEquum enim eſſe cenſeo, vt, cùm tali tantoq; viro orbati ſimus, luctum noſtrum teſtemur. Etenim ſi AEgyptꝰ fleuit Iacobum, ſi Iſraëlitæ Moſen, ſi Eliſæus Eliam, præſtantiſsimos illos Dei Viros, per quos Deus mortalium generi ſumma contulit beneficia: cur nos non pari pietatis affectu, defleremus eius viri obitum, per quem Deus hoc extremo ſeculo non contemnenda merita in Eccleſiam ſuam contulit? Si filios decet lugere obitum ſuorum parentum: Si, cùm amicus triſtatur, quòd an ico ſuauiſsimo coniunctiſsimoq; eſt orbatus, non modo non reprehendimus, ſed etiam in laude ponimus: quis tam alienus, non dico à pietate, ſed ab omni humanitate eſt, qui non exiſtimet rectè à nobis fieri, quod hoc tempore & nos lugeamus? cùm Patre & Præceptore fideliſsimo, amico atq; collega longè iucundiſsimo & ſinceriſsimo in hac vita ſimus orbati: cuius eximia in Eccleſiam merita, virtutes iluſtres, præclara vita non patiuntur, vt eius memoriam tam facilè deponamus. Itaq; etiamſi corpus eius ſepultum ſit, non tamen committemus, vt vnà virtutes eius præclaræ ſepultæ videantur.

Non

Non sum autem nescius, quod ex professoribus Scholæ Tubingensis celeberrimis viris, aliquis præstans orator, oratione luculenta, copiosè ornatèq; hisce de rebus dicturus sit: hoc enim defuncti vita præclarè acta meretur: tamen propter huius viri in me merita, cuius ego auditor fui, discipulus, collega, compater: qui cum per annos viginti septem integros rectè noui, & multò melius, quàm multi maleuoli: is etiam filij loco me semper habuit, volui & hoc loco in eius obitum orationem habere funebrem. Et quamuis à me non fiat eo ornatu, nec tanta copia, qua & hic vir præstans dignus est & ab alio fiet: tamen tanto libentius id faciam, quanto magis is vir me amauit, & vt omnibus constet me hunc virum optimè meritum vicissim dilexisse & dilecturum semper.

Neq; verò iam totam eius vitam pertexam: id enim & nimis longum esset, & fiet, vt dixi, ab alio longè felicius: Sed quasdam duntaxat eius virtutes percensebo: vt cognoscatis, quantus is, quo sumus orbati, vir fuerit: & vt virtutes eius, vos, qui futuri aliquando estis ministri Ecclesiæ, pro virili imitari conemini.

Qua de re dum dico, vestram desidero attentionem.

A qua verò virtute potius incipiam, quàm ab ea quę inter omnes laudes principem locum habet, & habere debet, pietate nimirum? Est enim vetus Præceptum Nazianzeni, & optimum præceptum, ἀρχὴ ἀπάντων καὶ τέλος εὐσέβεια θεοῦ, quo præcepto Præclarus Ecclesię Doctor docere voluit, in omnibus actionibus pietatem nos colere debere, quam Scriptura Timorem Domini appellat. *Nazianz. in μενος. χ.*

Et est talis virtus, quæ omnem diuinum cultum, omnes propè virtutes suo complexu continet, ex qua tanquam perenni fonte, quicquid laudabile est promanat. Hæc est vt Chrysostomus ait, rectissima vitæ norma, & *Chrysost. super 1. Tim. 4. Homil.*

conuer-

conuersationis optimæ disciplina. Hac virtute noster defunctus claruit per omnem vitam. Etenim in prima statim pueritia studio flagrantissimo veræ Religionis ità dedit operam, vt non solum articulos fidei ex verbo Dei probè teneret, sed etiam vt Ministerio Ecclesiastico Adolescens octodecim annorum, non solum dignus esset, sed vtiliter præficeretur. Eam pietatem quam ex verbo Dei à teneris hausit, sectatus est posteà in omni vita: ostendit in omnibus officij sui partibus: quod ex ijs, quæ mox docentur, patebit.

Hæc est illa virtus, quam D. Paulus in Ministro, quem instruere vult, requirit: cum ad Timotheum scribit: exerce te metipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio, paululum habet vtilitatis: at pietas ad omnia vtilis est, vt quæ promissiones habeat vitæ præsentis & futuræ. 1. *Tim.* 4.

Hanc Pietatem aluit noster, indefatigabili lectione & meditatione Scripturæ sacræ: in qua innutritus est, hoc est vt cum Chrysostomo loquar, diuina eloquia perpetuò ruminauit, & infatigabiliter animo versauit, eaq; intentissimè quotidiè meditatus est. Hunc suorum & studiorum & actionum totiusq; vitæ suæ rectricem habuit: nihil vt susciperet, quod cum ea non coniunctum existimaret. *Chrisost. super* 1. *Tim. Hom.* 12.

Hanc huius viri Pietatem Adolescentes, vt & reliquas, de quibus dicturus sum, vobis imitandam proponite, & in id elaborate, vt ab hoc ætatis vestræ flore vos totos ad eam componatis: in ea vos exercete sedulò: percipietis ex ea fructus amplissimos, & in hac & in futura vita.

Pòst Pietatem admiramur in hoc nostro incredibilem, & prope singularem atq; diuinam vim ingenij: quæ in puero mox sese exeruit, cum celerrimè omnia addisceret,

discere, æquales vinceret, condiscipulos docere posset, vt non tàm ex Præceptore, quàm ex discipulo condiscipuli proficere se posse profiterentur.

Istud donum diuinum, quod in se sensit, non neglexit: sed secundum præceptum Paulinum exsuscitauit: talentum sibi concreditum, non in sudario reposuit: hoc est, non indulsit ignauo otio, labores & sudores non fugit: sed ità eo est vsus, vt per Dei gratiam ornaret & amplificaret. Non enim vnquàm quieuit: Adolescens semper aliquid aut didicit, aut legit, aut ex condiscipulo exercendi ingenij causa quæsiuit; quod senex etiam fecit: qua ex re tàm præclaram in rebus Theologicis sibi comparauit eruditionem, vt omnibus qui ipsum audissent admirationi esset. 2. *Tim.* 1. *Luc.* 19.

Etenim de eius eximia illa & præclara doctrina, etsi multa dici possent, tamen iam hoc vnico contenti elogio erimus, quod ei tribuit Illustrissimus Princeps & Dux Inclytus, Augustus Saxoniæ Elector, felicis recordationis, cùm eius Celsitudo Biblicum opus Complutense huic nostro clementer dono dedisset, atq; hæc verba inscribi curauisset.

D. O. M.

GRATIA

D.

AVGVSTVS DVX SAXONIAE

S. Rom. Imperij Archimarschalcus & Elector, Landtgrauius Turingiæ, Marchio Misniæ, & Burggrauius Magdeburg:

Hæc

SACROSANCTA BIBLIA, SVMMO VIro, pietate, doctrina & virtute ornatissimo, D. IACOBO ANDREAE, S. Theologiæ Doctori celeberrimo, doctrinacælestis, ab vltimi Heliæ, D. D. Lutheri morte, in hu Regionibus, ab hominibus leuissimis corruptæ, Instauratori integerrimo, de Ecclesia CHRISTI optimè merito

Ob grati animi memoriam sempiternam

dono dedit Anno S.
M. D. LXXIX.

Hisce verbis ipsius Celsitudo propria manu subscripsit:

Tandem bona causa triumphat,
Augustus Dux Saxoniæ Elector.

Ecce, Illustrissimus princeps appellat hunc nostrum summum virum, pietate, doctrina & virtute ornatissimum,

mum, vocat Theologiæ Doctorem celeberrimum, Doctrinæ cœlestis instauratorem integerrimum, de Ecclesia Christi optimè meritum.

Quid verò præclarius à tanto Principe de hoc nostro dici vel scribi potuisset? Sed pergamus ad alia.

Lectiones porrò cùm in Schola publicè doceret, non cùm apparatu quodã & inani ostentatione fuerunt comparatæ, quemadmodum in Hæreticorum Academijs solenne est: vt splendore fucato res proponant sæpè parùm vtiles, nonnunquàm impias, vt præter ostentationem vix quicquam laudabile, nedum vtile ex ijs percipere quis possit. Id D. Apostolus Paulus in falsis Doctoribus non modo reprehendit, sed etiam damnavit: & docet, se non 1. Cor. 2.
veniſſe in ſublimitate ſermonis aut ſapientiæ: & hortatur »
vt prouideamus nobis diligenter, ne quis nos decipiat in Col. 2.
ſublimitate ſermonum. »

Huius Præcepti Apostolici noster D. Iacobus semper fuit memor: nihil quicquam ostentauit vt gloriam aucuparetur: sed pro felicitate ingenij sui, ità se accommodauit ad captum auditorum: vt docti pariter & indocti ex eius prælectionibus proficere, & qui planè stupidus non esset, ex vnica lectione multa addiscere posset. Docuit tantùm vtilia: quemadmodum in Propheta Dominus loquitur, cùm ait: Ego Dominus Deus tuus, docens te vtilia. Ita certè noster, tantùm studiosorum habuit rationem, vt discerent necessaria atq; vtilia: Itaq; sermo & doctrina eius fuit in ostensione Spiritus & virtutis: Vt fides 1. Cor. 2.
nostra non esset in sapientiâ hominum sed in virtute Dei. Esa. 48.

Inprimis autem inhoc incubuit, cùm Theologia nostra in hoc mundo non debeat esse tantummodò Theori-

ca, verum etiam practica, quemadmodum Lutherus loquitur, discipulis suis in explicatione scripturarũ diligentissimè & felicissimè praxin ostendit, hoc est, quomodo ad vsum Theologicum, ad consolationem, ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem quæ est in Iustitia applicare debeant & possint.

Qua in re mirum est, quantum valuerint, tres illi summi Viri, in Vna Schola, Collegæ coniunctissimi, Præceptores mei fidelissimi, quorum me neq; pœnitet neq; pudet: hic noster, D. D. Theodoricus Schnepfius, vterq; piæ memoriæ, & tertius qui adhuc Dei beneficio superest Reuerendus, & clarissimus vir D. D. Iacobus Herbrandus. Similes tres tàm doctos, tàm vtiles viros, tàm in Theologica facultate celebres, in vno loco an simul fuerint, vehementer dubito: Vtinam autem in celebri Tubingensi Schola, & alijs rectè institutis locis tales esse posthac possint.

Disputationes verò & scripta huius nostri defuncti quod attinet, Deum immortalem, quanta felicitate quanta dexteritate omnia præstitit? Etenim in disputando, nemo non potuit mirari celeritatem ingenij, quæ obiecta tàm facilè potuit percipere, difficiles nodos facilimè dissoluere, obscura explicare: quod ipsum in scriptis eius doctissimis cernere licet.

Aristotel. 8. Top: Inter disputandum non fuit λύσκολος, sed εὔκολος, quod certè rarum est in magnis ingenijs: quæ acres disputatores plerumq; ferre non possunt, præsertim si pertinacius sese opponant. At hic noster, qua mansuetudine, qua tolerantia quosuis sæpè valdè immodestè & odiosè disputantes audiuit patientissimè, respondit placidissimè

diſsimè, erudiuit tanta manſuetudine, tàm incredibili comitate, vt omnes in admirationem ſui raperet.

Eſt hæc quidem diſputandi ars perdifficilis, eſt coniuncta cum ſumma eruditione, quæ neceſſariò requiritur, eſt paucorum hæc ars. Sæpè enim vſu venit, vt homo deficiat, etiamſi ratio non deficiat. Et quia non eſt omnium diſputatio, vt ille ait, ideò pauci diſputandi diſciplinæ gnari ſunt.

Auguſt. de verbis Domini, Serm. 38 Nazianz. in laudem Heronis. Auguſtinus lib. 2. ſoliloq. cap. 14.

At huic viro exercitatiſsimo, adeò difficilis non fuit, vt ipſi fuerit facilima, & hoc ingens Dei donũ quaſi connatum videretur: ita potuit Gordios nodos ſoluere, vt nihil tàm intricatum, nihil tàm inuolutum videri potuerit, quod iſte non facilè potuerit euoluere, & expeditum facere.

De Auguſtino, præclaro Eccleſiæ lumine (vt eum D. Lutherus appellat) omnes ſentiunt, quicunq; rectè ſentiunt: quòd eius ingenij felicitas prorſus fuerit incomparabilis: ſiue acumen ſpectes, quo obſcuriſsima quæq; penetrauit: ſiue capacis memoriæ fidem, ſiue vim quandam mentis indefatigabilem, & ad neceſſariæ veritatis inueſtigationem, aciem plus quàm Aquilinam. At hic noſter, an non eam aciem Aquilinam habuit, qua veritatem inueſtigauit, atq; in lucem clariſsimam produxit? an non vis mentis eius fuit indefatigabilis? an non ingenij felicitas incomparabilis? certè qui eum diſputantem audiuit, qui docentem audiuit, qui huius viri ſcripta præclariſsima legit, is facilè vera me dicere intelliget.

Quid verò de concionibus publicis huius viri dicam? quanta, Ieſu bone, in eo fuit dicendi facultas? quantus populi concurſus, ſi ipſum concionaturum exiſtimabat? qua attentione omnes & qua voluptate eum audierunt?

qua grauitate hic vir verba fecit, quanta autoritate, quanta cum omnium admiratione?

Chryſoſtomus ob mellitiſsimam eloquentiam ſicut ſcimus, hoc nomen eſt ſortitus, vt appellaretur os aureum. Non dicam de Pericle quem Ariſtophanes Cicerone referente, fulguraſſe, & tonaſſe, dicit. Mitto ſuauitatem Iſocratis, ſubtilitatem Lyſiæ, acumen Hyperidis, ſonitum AEſchinis, vim Demoſthenis, & ſimilium: Habeant iſti ſuam laudem. Sed tales (de gentilibus loquor) non Dei gloriam quæſiuerunt, non vtilitatem proximi: ad ſuam gloriam elaborarunt, gloriæ mancipia, ſua commoda ſpectarunt: & omnis ille dicendi ſplendor ferè inanis fuit fucus, quo plæriq; plus damni dederunt Reipubl. quàm vtilitatis attulerunt. Verùm hic noſter, nullum inanem affectauit fucum, neq; propriam ambiuit laudem: ſed ſolius Dei gloriam quæſiuit, auditorum ſalutem: cuius eloquentia non fuit in flumine inarium verborum, ſed in manifeſtatione Spiritus: per cuius gratiam Sacra ità tractauit, vt verè Chryſoſtomus dici poſſet: ità animos mouit, vt videretur alter Iacobus, Domini Apoſtolus & Frater, Tonitrui filius dictus, cuius nomen habuit. Cuius doctrina non fuit ex impoſtura, neq; ex immundicia, neque cum dolo: neque per ſermonem adulationis verſatu eſt, nec per occaſionem auaritiæ, non quærens ex hominibus gloriam, cuius Deus teſtis eſt; ſed quemadmodum probatus fuerat à Deo vt ipſi committeretur Euangelium, ita loquutus eſt, non vt hominibus placeret, ſed Deo, qui probat corda noſtra, quemadmodum Apoſtolus loquitur.

De oratore ad Brutum.
3. De Oratore.
Marci 5.
1. Theſſ. 2.

Conſolationes verò apud ægrotos, aut afflictos & pertur-

perturbatos, aut in priuata confessione, qua ille vir moderatione potuerit temperare, qua humanitate fuerit vsus, testabuntur omnes, qui ab eo consolationem, aut absolutionem priuatam acceperunt. Attulit profectò verba vitæ, hoc est, verba Christi, verba Scripturarum, salubres fontes Israëlis. Hoc enim præcepit Dominus per Prophetam, cùm inquit: Consolamini, consolamini populum meum dicit Deus vester, ad cor Ierusalem (hoc est blandè alloquimini) & prædicate ei, quòd completa est militia eius, dimissa est iniquitas eius: suscepit de manu Domini duplicia, pro omnibus peccatis suis. Pœnitentes & credentes in Christum, non terruit purgatorio, non casibus reseruatis: non opinione proprij meriti, aut nescio quibus satisfactionibus & similibus nugis alijs est consolatus, quæ in trepidis conscientijs, in contritis cordibus ad consolationem nihil, ad desperationem verò valent plurimùm: sed lætissimam illis Euangelij concionem proposuit, quia pauperibus annunciandum Euangelium est: eos instruxit solidè, iucundissimaq; consolatione ita confirmauit, vt rectè cum Salomone de hoc nostro dicere possis, Fauus mellis iucunda verba, dulcedo animæ, & sanitas ossium. Id ego expertus sum in grauissimo & diuturno meo morbo: experti sunt mecum alij multi, qui adhuc viuunt, qui hac de re cæterisq; huius viri ornamentis, testari verissimè poterunt.

Esa. 40.

Proverb. 16.

Præclara est virtus, quæ dicitur Zelus bonus, vel Zelus secundum scientiam: qui est seria & ardens dilectio Dei & nominis ipsius, ortus ex vera in Deum fide, accensus à Spiritu Sancto: quo homo impulsus &

inflammatus posthabitis omnibus vitæ periculis, contur Dei nomen & gloriam tueri, & vindicare.

Heroica quidem planè virtus, sed præcepta à Spiritu Sancto, scribente Apostolo τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνηροὶ τῷ πνεύματι ζέοντες. Hac virtute Magister noster vnicus, Saluator Christus, in quo omnes virtutes sunt perfectæ, cunctos antecelluit: hac Prophetæ, & Apostoli claruerunt: hac inter Patres præcipuè Athanasius cæteris præstitit: hac postremo hoc seculo postremus Elias Lutherus, & inter Lutheri discipulos noster D. Iacobus claruit. Et certè, quod D. Paulus gentium Apostolus de se verisimè scripsit: ità hic de se verè dicere potuit: quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur & ego non vror? Hoc zelo diuino ardens noster, in omnibus ministerij sui partibus, quos labores non sustinuit, quæ pericula non subijt? Athanasius sanctissimus ille orbis oculus & Sacerdotum Antistes, vt cum Nazianzeno loquar, vocat Originem θαυμασὸν καὶ φιλοπονώτατον. Maximè verò fuit noster defunctus, ad miraculum vsq; laboriosus, & industrius. Quis enim est, qui eius labores, vigilias, legationes, itinera, meditationes, possit percensere, ne dicam sustinere? certè si labores illi quos hic vir vnicus exantlauit distribuendi essent inter decem, decem illis non sufficerent. Hoc miratus sum ego sæpissimè, mirati sunt omnes quibus ille fuit notus: et nisi Diuina ope fuisset suffultus, singulari gratia à Deo ornatus, tanta profectò præstare non potuisset. Sed ad omnes istos plusquàm Herculeos labores, hunc virum impigrum & alacrem fecit Diuinus ille zelus de quo dixi, ille pius ardor à Spiritu Sancto accensus, pro Dei gloria, pro salute multorum: huic omnes & ingenij & corporis vires intendit. Nec solùm

Rom. 12.

2. Cor. 11.

Nazianz. in laudem Heronis.

Socrat. 5 lib. 6. Cap. 12.

in

in Iuuentute istam alacritatem, istam φιλοπονίαν ostendit; sed in extrema etiam senecta, ad extremum vsque Spiritum. Nulli quieti se dedit aut otio ignauo: docuit, commentatus est, peregrinatus est, æstate, hyeme, nulla deterritus cœli inclementia, etiam ætate iam ingrauescente, quocunq; eum officij sui rationes vocabant. Hos huius viri labores, hanc industriam, hunc Spiritum feruentem, testabuntur multæ Ecclesiæ in Germania, multa monumenta, & ea quæ paucis diebus antè vitæ suæ finem scripsit & absoluit.

Vtinam verò, multi quibus ingenium est & vires suppetunt, idem conentur & idem præstent. Præter hunc Heroicum & Diuinum Zelum, alia fuit in hoc viro Heroica virtus, Magnanimitas nimirùm: quam tùm in alijs rebus ostendit, tùm maximè in periculis: quæ nulla temeritate adijt, nulla timiditate fugit. Quas minas non audiuit? quibus accesserunt terrores intus, foris pugnę: super q̃ verba (vt in quadam è Saxonia ad me Epistola scripsit) integrum commentarium didicit. Quoties & quàm multi admonuerunt eum de insidijs, de periculis, quæ ipsi hic vel alibi struerentur, vt ità ab officio suo & opere concordiæ absterreretur. Sed hic noster nullis minis abterritus, solummodò spectauit quid Dei gloria requireret, quid salus Ecclesiæ posceret, quid officium postularet: id cum apud se exploratum esset, amicorum consolatione accepta, animo infracto & verè Heroico, Domino confidens, adijt mille discrimina rerum: inter cæteras consolationes quas animo & memoria promta habuit, subindè repetijt has præcipuè duas sententias: 2. Cor. 7.

Iacta super Dominum curam tuam & ipse te enutriet, & non dabit in æternum fluctuationem iusto. Psal. 55.

Item: Non moriar sed viuam, & narrabo opera DOMINI. Psal. 118.

Solitus est hic Heros accurata meditatione perpendere huius exulcerati seculi res perturbatissimas, quia dies mali sunt, vt Paulus inquit: iccircò cum reliquis Christianis voluit συναγωνίζεσθαι, hoc est preces Heroicas & valdè ardentes pro Ecclesia & Repub: Christiana fundere, præcipuè cùm solus esset, quod illi norunt, qui id precantem, solum repererunt. Quàm pij autem & ardentes fuerint affectus erga Deum, qui gemitus, quæ suspiria, vidi & audiui interdum, explicare non possum. Certum verò est, & nemini dubium, quod magni viri & præclari Heroës suis intercessionibus apud Deum multa sæpè obtinuerint.

Ephes. 5. Rom. 15.

Moses summus Propheta Dei amicus, precibus Deum tenuit: & obtinuit, ne populus propter horribilem Idolatriam vituli aurei extingueretur. Ad preces Eliæ non pluit super terram annos tres & Sex menses, & rursum ad eius preces Cœlum dedit pluuiam, & terra protulit fructum suum. Ità quis dubitabit, hunc virum cùm tanta fiducia Dominum precaretur multa auertisse mala, plurima Ecclesiæ & Reipub. impetrasse bona?

Genes. 32. Iacob. 5.

Præclarum in hoc nostro semper fuit, & nunquam non admirati sunt, qui eum in grauissimis deliberationibus & consolationibus viderunt & audiuerunt. Res arduas, difficiles, diu controuersas deliberatasq; singulari Dei beneficio, admirabili dexteritate, aperire, explicare, perspicuas facere potuit, vt omnes qui ipsum audirent, eius rationes & consilij causas cognoscerent, facilimè in eius sententiam concederent. Etenim talia eius viri fuerunt consilia, quæ ad pacem, & concordiam, in primis ad Dei gloriam, ad salutem multorum, ad Ecclesiæ ædificationem vergerent: adeò potuit, suo candore, sua Pietate, ipsi

ipsa causæ bonitate, alios etiam qui diuersum sentiebant in suam pertrahere sententiam.

Magnum est Dei beneficium bonos habere consiliarios & prudentes: quod agnouit Pharaö Rex AEgypti cùm Iosephum plenum prudentia & fidelitatis consiliarium reperisset. Quantum adiumentum fuit Mosi, summo illi Viro Dei, cum ei Iethro ostenderet, qua ratione graue illud administrandæ Reipub. onus leuare posset, vt & Mosi facilius esset, & populo salutare? Ast hoc & alia Dei beneficia non agnoscuntur donec amittamus: & vt ille ait, *Genes.* 41. *Exod* 18.

Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quærimus inuidi. *Horat. lib.* 3. *Car. ode* 24.

Atq; hæc est iusta Dei vindicta, vt posthac eo munere careamus, pro quo non fuimus grati: sicut per Prophetam interminatur, quòd ablaturus sit Senem & honorabilem vultu, & consiliarium, & peritum oratorem &c. Ita ingratus mundus hoc tanto viro, quo certè dignus non fuit, est orbatus. *Esa.* 3.

Laudabile præterea in nostro D. Iacobo fuit, & profectò veræ pietatis, fidei, caritatisq; Christianæ haud exiguum indicium, quòd & pauperum curam habuit, & studiosorum commoda pro viribus promouere studuit. Cogitandum enim est, quid sint pauperes, & quid Studiosi. An non pauperes sunt illi, quos Christus suos vocat? an non sunt tales, quibus qui propter Christum benefecerit, ille recepturus à Christo mercedem est? an non ipse Christus est pollicitus, se benefacta illa in pauperes, in maximo illo conuentu extremi iudicij celebraturum? Pauperum cura certè Ministris Ecclesiæ quoque incumbit: hoc *Matth.* 25.

Apostoli fecerunt, & ipsorum posteri, Laurentius & alij multi, quos nunc recensere opus non est. Studiosi verò quid sunt aliud, quam seminaria Ecclesiæ & Reipublicæ ex quibus aliquando vtiles fiunt Reipub. ciues? Hoc optant Parentes, hoc omnes honesti ciues in votis habent, omnes pij magistratus nihil magis propè desiderant. Enimuerò quando Christus dicit, Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis: dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei qui in cœlis est: nunquid non etiam Adolescentes, pietatis & bonarum artiũ Studiosi pusillorum nomine veniunt? qui licet per ætatem & Iudicij atq; intelligentiæ angustiam pusilli & contemptibiles videantur, tamen etiam illis cœlestes Spiritus seruiunt, cur nos non illis inseruiremus? tamen ex his paruulis magni & præclari viri euadere possunt, cur ergo eos negligeremus? cur non modis omnibus foueremus?

Matth. 18.

Est alia virtus Christiano homine dignissima, quam Christus suis auditoribus inculcat, pacis scilicet studium: & disertè pronunciat, Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Apostolus quoque obsecrat, vt soliciti simus seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Etenim qui hoc vinculum pacis non seruat sed rumpit, quomodo is Christianus, aut filius Dei esse potest, & saluari qui poterit? Nam hæc est Dei natura, vt pacis sit amans, vnde Deus pacis dicitur: hæc Spiritus sancti propria est operatio, in veritate glutino caritatis, animos vt pacatos reddat & tranquillos. Qui huius virtutis studiosus non est, alium eum habere Spiritum necesse est, quàm Spiritum sanctum, qui pacis est Spiritus: nimirùm Spiritum tenebrarum, cuius proprium est, lites serere, contentiones ciere, omnia turbare, commiscere, confundere. Hoc Sathanæ studium noster præceptor defunctus impugnauit acerrimè, quantum in ipso fuit ad piam Concordiam, ad diui-

Matth. 5.

Ephes. 4.

Philip 4.

nam pacem cunctos reuocare studuit. Pro hac sancta pace propaganda & conseruanda, noster non solùm quosuis subijt labores, sed etiam vitæ pericula, & quasi ceruicem suam obiecit pro multorum animabus.

Nec hîc moror quosdam à quibus hoc huius viri pacis studium siniſtrè acceptum est: dum alij perturbatorem pacis hunc nostrum proclamarunt, alij verò eum cum veritatis hostibus colludere dixerunt, & velle eum lucem cum tenebris, bonum cum malo confundere atq; permiscere, Christum cum Belial concordare.

At ità se res habet: cum in hoc candido & sincero pectore (de D. Iacobo loquor) veræ piæq; pacis studium inesset, & vera caritas, quæ omnia credit, omnia sperat: hinc accidit, vt cùm tenebriones quidam, Sathanæ Ministri, in Angelos lucis se transformarent, & fidem ore profiterentur quam corde non crederent (vt solent Caluinistæ Zvingliani & horum similes lucifugæ) non ilicò tales damnare vel voluit vel potuit, præsertim cùm καρδιογνώστης non esset: sed tantisper eos habuit pro fratribus, donec quales essent apertè ostenderent. Nec malè ea in parte fecit: quilibet præsumatur esse bonus, donec contrarium probetur. Quòd verò de veritate vel tantillum concesserit, hoc nemo hominum demonstrabit.

Quid de alijs huius viri ornamentis commemorem? quid dicam de suauitate morum? quibus omnibus bonis se commendauit, cunctis fuit amabilis. In familiari colloquio, in conuiuis honestis, non vultu aspero & tetrico fuit: non vt Pharisæi & horum similes, homines duplici corde qui Curios simulant, alios Epidauricis oculis intuentur & accuratissimè obseruant, si fortè an-

m calumniandi & traducendi arripere possint: non hic noster talis fuit, sed præbuit se hilarem, sobrium, modestum: & quod in conuiuijs vel maximè laudabile est, honesto colloquio tanquam optimo condimento, de rebus grauib9, vtilibus, ad Dei gloriam ad Reipub. salutem pertinentibus, epulum ornare studuit. Et si de rebus alijs minus seueris, honestis tamen sermo incideret, quanta in eo homine fuit iucunditas, quam suauis lepos? Non scurrilis dicacitas fuit, non αἰσχρότης καὶ μωρολογία ἢ εὐτραπελία, τὰ οὐκ ἀνήκοντα: seu reuera fuit eius sermo tale conditus, & miscuit vtile dulci.

Ephes. 5. Col. 4.

i

Quanta eius fuerit mansuetudo, quam affabils, norunt omnes, quicunq; eum norunt. Res odiosas quanta tolerantia audiuit? cùm opus erat quanta lenitate respondit? Appello omnium conscientias, qui interfuerunt quando mentio facta esset grauissimarum accusationum quæ passim contrà eum spargerentur, an non æquissimo animo audierit, contempserit?

Etsi enim viro innocenti interdum dolet, tot iniurijs & calumnijs esse expositum: tamen is sæpè & facilè pro sua æquanimitate condire potuit, & pro animi magnitudine contemnere. Etenim vt ille verè dixit

Ouid. lib. 4. fast. Hiero: To: 2. ad Marcum Presbyt:

Conscia mens recti famæ mendacia ridet:

Neq; qui patitur, sed qui facit contumeliam miser est.

2. Cor. 6.

Inprimis autem perpendit hic noster, quod D. Paulus scribit, & quod cuilibet sincero Ministro alto corde reponendum est, ità inquiens: in omnibus commendemus nos ipsos vt Dei Ministros, in tolerantia multa, in afflictionibus, in necessitatibus, in anxietatibus, in plagis, in carceri-

carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigilijs, in puritate, in scientia, in animi lenitate, in benignitate, in Spiritu Sancto, in caritate non simulata, in sermone veritatis, in potentia Dei, per arma Iustitiæ dextra ac sinistra, per gloriam & ignominiam, per conuitia & laudes: quasi impostores & tamen veraces: quasi ignoti, tamen noti &c. Hoc inquam D. Iacobus noster perpendit, ipsa vita expresit, & in praxi Theologica exercuit.

Quod enim aliqui vehementiam in ipso accusant, sæpè ea admodũ fuit necessaria. Etenim vt mansuetudini suus est locus, quam hic noster nunquàm intermisit: ità etiam vehementia suam habet sedem. Christus perfectissimarum virtutum perfectissimum exemplar, etsi mitissimus erat: nihilominus cùm necessitas postulabat quanta vehementia vsus est erga Scribas & Pharisæos? Ioannes Baptista, Princeps Apostolorum Paulus, & alij viri sancti, an non si res ità tulit grauiter vehementerq; in veritatis hostes sunt inuecti? Etenim sic se res habet: quemadmodum veritatem toto corde amplecti, & fouere debemus: ità vero Zelo tenemur mendacium & impias doctrinas fugere & execrari: Sicut Psaltes inquit: Nonne qui oderunt te Domine, oderam: & insurgentes contrà te abominabar? Perfecto odio odi illos, ideò inimici facti sunt mihi. Hinc etiam Apostolus inquit: Siue insanimus, Deo insanimus: siue sani sumus, vobis sani sumus. Caritas enim Christi constringit nos. Et rursus idem ad Galatas scribit: si hominibus placerem Christi seruus haudquaquàm essem. " Psal. 139. " 2. Cor. 5. " Sal. 1.

Sed nostri seculi Prothei, peruersi Doctores, vt apud omnes sese insinuent ad voluntatem quiduis & dicunt & faciunt, ne quem offendant: ideò faciunt, vt per suas χρησολογίας & εὐλογίας simplicium corda decipiant. Tales " Rom. 16.

non

„ non Christo, sed suo ventri seruiunt: huiusce modi Do-
„ ctores similes sunt ijs, de quibus Dominus per Prophe-
„ tam conqueritur, q̃ consuunt puluillos & faciunt ceruica-
Ezech. 13. „ lia, q̃ axillis & capitibus supponũt ad decipiendas animas.
Nequaquam vero noster talis fuit Parasitus, nemini vn-
quàm obtrusit palpum vel ceruical: Sed grauissimam il-
lam Domini concionem ad Prophetam quæ extat Ezech-
ielis capite tertio, quæq; ad omnes Ministros pertinet,
diligenter perpendit: itàq; in concionibus in scriptis suis,
pio ardentiq; zelo cunctos est dehortatus à peccatis, à
doctrina impia: diligenter ostendit horum finem, iram
Dei, damnationem æternam. Qui hoc in vituperio po-
nit, & non in laude, is certè nulla laude, omni vitupera-
tione dignus est. Et quid mirum, licet interdum vehe-
Eccles. 7. mentior fuisset? Salomon inquit, calumnia conturbat
sapientem, & perdet robur cordis eius. Sic quando
noster ad atrocissimas calumnias quibus in vitæ necisq;
discrimen plurimi eum adducere conati sunt, & cùm ad
oppressionem veritatis, hostes tanta malitia tàm immani
odio conspirare vidit, factusq; esset nonnunquam com-
motior, quis hoc adeò reprehendendum existimabit.

Et vt in pauca conferam, video enim horam elabi: in
hoc nostro nihil non singulare, nihil non magnificum &
præclarum fuisse confirmo, & apud æquos rerum æstima-
tores facilè obtinuero, in quem Deus prę alijs multis, plu-
rima dona contulit.

Sed hisce omnibus donis eximiis, quibus inter col-
legas, inter alios homines eminebat, quibus domi clarus,
foris excellens habebatur, non abusus est ad superbiam,
ad contemptum collegarum, aut aliorum qui ipsi pares
non essent. Verùm vt hisce donis ad Dei gloriam, ad ædi-
ficationem

ficatrõnem Ecclesię, ad plurimorum salutem strenuè gnauiterque est vsus: ita non voluit prę cęteris eminere & excellere: alienissimus ab arrogantia, qua Hieronymo teste nihil est periculosius. Res est non arcana quam dico, sed plurimis nota: collegas etiam longè inferiores veneratus est vt Dei Ministros, nec alio quam fratrum loco habuit: dona Dei in aliis & agnouit & magnisecit: semper de se hymiliter demisséque sensit & est locutus. Quoties & quàm multis dixit, oportet vos crescere, me autem minui? Idem in votis semper habuit, quòd prestantissimus ille vir restaurator Euangelicæ veritatis D. Lutherus pię & sanctę memorię, cùm in postrema Geneseos lectione diceret: **Vnser Herr Gott geb/daß andere nach mir besser machē.** Adeò non fuit hic noster ἀυθάδης, vt scripta sua discipulis relegenda, & si quę viderentur corrigenda traderet: (quod antè eum Lumen illud Germaniæ pòst Lutherum D. Brentius pię memoriæ facere consueuerat): plus enim vt dicere solebat ex veteri prouèrbio vident oculi quàm oculus. In consultationibus tàm non suam cupiuit defendere sententiam, vt semper alios audiret & rogaret, si aliter sentirent liberè contradicerent, se paratum esse cedere rectiùs sentienti, Spiritus Prophetarum Prophetis subiectos esse aiebat.

Ad Fabiolam de 24. manſ:

1. Cor. 14.

O quàm pauci sunt, qui tanti viri vel vnicam hanc virtutem imitari conentur. Hoc enim solenne est, inter homines indoctos prę sertim, vt neminem audiant, & sibi soli sapere videantur: vt ignoratione sui grauiter atque intolerabiliter arrogantes sint.

Sed Adolescentes, haud rectè sentiunt qui ità senti-

unt: fundamentum Philosophię nostrę humilitas est, quam à Christo discere debemus, & animis nostris in-
1. Pet. 5. fixam habere: Deus enim superbis resistit, humilibus dat gratiam. Qui agnoscit se donis à Deo præ cæteris ornatum esse, is pia modestaque humilitate, pro tanta Dei largitate creatori suo gratias agat: & in id elaboret, vt quo plura dona in se sentiat, eo maiore conatu aliis inseruiendum sibi esse sciat. Hoc enim vult Saluator, cum præci-
Matth. 20. » pit: quicunq; voluerit inter vos magnus fieri, sit vester Mi-
» nister: & qui voluerit inter vos primus esse, sit vester ser-
» uus. Sicut filius hominis non venit vt sibi ministraretur,
» sed vt ipse ministraret, vtq; daret animam suam redem-
» ptionem pro multis.

Dixi, Adolescentes, de virtutibus quibusdam singularibus & eximijs, excellentissimi viri deq; Ecclesia Christi optimè meriti, D. D. Iacobi Andreę pię memorię: qua in re, etsi oratio deesse nemini possit, tamen non tàm copia quàm modus in dicendo quęrendus fuit: præsertim cùm non dubitem, vt ab initio dixi, aliquem ex præstantissimis viris Professoribus Tubingensibus id præstiturum & copiosiùs & ornatiùs. Vobis autem has huius viri laudes ideò proponere volui, vt hunc præclarum virum, optimum Præceptorem, Ecclesiæ oculum, Sacerdotum Antistitem, quem Deus nobis in hac vita eripuit, vos qui Ministri Ecclesiæ futuri estis imitari conaremini.

Sed priusquàm finem dicendi faciam respondendum est aliquid aduersariis.

Nam quæ de verissimis laudibus nostri defuncti dixi, nonnulli aliter accipient, atque à me dictum est: nimirum,

rum, me in eius commendatione fuisse nimium, & velle eum facere ἀναμάρτητον. At verò non hoc vnquam induxi in animum meum vt contra scripturæ veritatem, & eum qui seipsum peccatorem professus est, è peccatorum numero eximerem. Sed ostendere volui paucis, quas hic vir præstans virtutes habuerit: ad infirmitates humanas quod attinet, sciant calumniatores & bonæ famæ hirudines, hunc nostrum non adeò Suffenum sibi fuisse, vt quod ipsi faciunt detrahendo aliis, sua laudando, iste seipsum non agnouerit.

Etenim licet nullius externi sceleris sibi conscius fuerit, tamen agnouit se hominem esse: agnouit se in multis peccare, quod de omnibus Iacobus scribit. Etenim qua humilitate, qua deuotione, qua detestatione sui ipsius (vt ità dicam) infirmitates suas agnouerit, ego scio, etiam si calumniatores nesciant: inprimis autem scit Deus, qui est iustus, scrutans corda & renes. *Iacob. 3.*

Non dubito autem quin de morte eius, veritatis hostes varia sint sparsuri: videbitis inuectiuas, Scazontas, Iambos, Satyras, cantilenas, Pasquillos, odas, & similia: neque liuor (vt ille ait) post fata quiescet. Dum viueret talia est expertus, multorum iniuriis fuit expositus: ergo meliora sperare non possumus. Sunt enim multi φιλοδοξόδοξοι, vt inquit Socrates, homines obscuri abiectique nihil ex se nobilitare contendunt. Sed ferendum est, quicquid futurum est: quanquam præclaræ eius virtutes aliud merentur, & si earum nulla, tamen vel sola eius humilitas, quæ est præcipua conseruatrix, & quasi custos omnium virtutum, nihilq; est quod nos ità & hominib9 & Deo gratos faciat, quàm si vitæ merito magni, & humilitate infimi simus. Verum subierunt etiam alij eandem *Socrates lib. 6. cap. 12.* *Hieron. ad Celantiam 1. Tomo.*

fortunam: post Christi mortem mentiti sunt Scribæ, Pharisæi: post mortem Lutheri notum est, quæ aduersarij pro sua petulanti impietate euomuerint. Neque aliter agere debent homines illi, vt ostendant cuius filij sint: quemad-

Ioan. 8. „ modum Saluator inquit, Vos ex patre Diabolo estis, &
„ desideria patris vestri vultis facere, ille homicida ab ini-
„ tio, & in veritate non stetit: quia non est veritas in eo: cùm
„ loquitur mendacium ex propriis loquitur, quia mendax
est, & pater mendacij.

Nouimus autem, quòd ijs flagitiis quæ isti φιλολοίδορον hactenus in scriptis suis maledicis & execrandis de nostro sparserant, ei fecerint luculentam iniuriam. Itaque nunc breuiter hoc respondisse sufficiat: vt ignis in aquam coniectus, continuò restinguitur & refrigeratur: sic referuens falsum crimen, in purissimam & castissimam vitam, statim concidit & extinguitur.

Cic: pro Q. Roscio 47. b.

Quæ crimina obiecta sunt Paulo sanctissimo? In Athanasium innocentissimum plurimi inuecti sunt, neque à conuitiis sibi temperarunt. Quid? quòd ne ipsa innocentia Christus Saluator noster, diabolicas calumnias effugere

Matth. 5. „ potuerit? Sed is suos consolatur, inquiens: Beati estis,
„ cùm probra iecerint in vos, & insectati fuerint, & dixerint
„ omne malum verbum aduersus vos, mentientes propter
„ me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra multa
„ est in cœlis. Sic enim persecuti sunt Prophetas, qui fuerunt antè vos.

Neque est de morte eius gloriemini Hæretici, atque triumphum agatis: quasi is iaceat, qui hactenus impios vestros conatus, per virtutem Dei ex ipsius verbo repressit; & quasi posthac impeditè Blasphemas & execrandas vestras

veſtras hæreſes propagare poſsitis. Erratis ſi id creditis. Pòſt Eliam in cœlum aſſumptum fuit Eliſæus, qui Baaliticos cultus impugnaret: Prophetæ ſuos habuerunt ſucceſſores: vincto Paulo, verbum Dei non fuit vinctũ: mortuis Apoſtolis, veritas non eſt mortua: ità mortuo Iacobo noſtro, veritas non eſt ſublata, nec veritatis defenſio: tacente nunc D. Iacobo, veritas non conticeſcet. Noſtis eius Symbolum, Non moriar ſed viuam, & narrabo opera DOMINI. 2. Tim. 2. Pſal. 118.

Prædicat iam opera Domini, in cœleſti Eccleſia, cum Angelorum choris: narrabit opera Domini in ſcriptis ſuis doctiſsimis, & in diſcipulis ſuis, qui nondùm ſunt mortui, ſed Dei beneficio magno numero, non ſolùm in Ducatu Vvirtembergico, verùm etiam aliis in locis ſunt ſuperſtites. Et quamuis hic noſter, quem per contemptum Fabriculã appellare ſunt ſoliti (quia Fabri filius fuit) è terra ſit ſublatus in cœleſtem Patriam: ſciant, adhuc multos eſſe fabros in terra Iſraël, qui gladios verbi Dei parare, & acuere & expedire poſsint. Licet noſtri non iactent eruditionem neſcio quam tranſmarinam, aut Cherubicam atque Seraphicam, qua aduerſarij turgent: tamen Deus ex ore infantium & lactentium perficiet ſibi robur, vt deſtruat inimicum & vltorem. *Sam.* 13. Pſal. 8.

Cogitate autem vos Hæretici, Iebuſitæ, Sacramentiperdæ, hoſtes Maieſtatis Chriſti, & quicunque eſtis Zizaniarum ſeminatores, laquei Diaboli, (hos enim abſentes compellare paucis mihi liceat) vt cum Auguſtino & Hilario loquar, cogitate inquam, quomodo excuſaturi ſitis tot falſa teſtimonia, tot virulentas calumnias, tàm atrocia crimina, quibus innocentes viros, eosque meritos onerare, atque per vim opprimere conati eſtis. *Auguſt. lib. 5. confeſſ. Hilar. lib. 5. de Trin.*

Tu verò Ieſu Chriſte, Optime, Maxime, quando tibi viſum eſt, tàm præclarum virum, quem ad tempus nobis conceſsiſti rurſus eripere, & eum qui pro tua Maieſtate ad Eccleſiæ ſalutem laborauit ſtrenuè, qui curſum ſuum conſummauit, qui fidem ſeruauit, ornare illa ineffabili gloria, quam credentibus es pollicitus, quam ſpe patienter expectamus: nihil habemus quidem, quod contradicamus: omnia enim benè facis, quæcunque facis. Sed quia aſcendiſti in altum, & captiuam duxiſti captiuitatem, qui das dona hominibus, da nobis Domine Prophetas, da paſtores, da doctores: concede nobis Iacobos, largire filios tonitrui: mitte fideles operarios ad inſtaurationem ſanctorum in opus adminiſtrationis, in ædificationem corporis tui: donec perueniamus omnes in vnitatem fidei & agnitionis tui.

2. *Tim* 4.
Marci. 7.
Epheſ. 4.

Et cùm iam diu ſanctiſsimum tuum nomen per tot diabolicas hæreſes, per tam impia & Blaſphema ora traducatur, tua maieſtas conſpuatur & conculcetur: tu, Summe Imperator, ab his peſtibus parui habearis, imò deſpectui illis ſis; fac tandem finem huic mundo, impone ſilentium abominandis hæreſibus, conſceleratis blaſphemijs, quas in te euomunt. Satis Blaſphematum eſt, ſatis diu videris impiorum pœnitentiam expectaſſe. Manifeſta te tandem illuſtri tuo aduentu: veni Domine, & noli tardare, veni citò Domine Ieſu, & vindica nominis tui gloriam: Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam: qui es cum Patre & Spiritu S. Deus ſuper omnia benedictus in ſecula, Amen,

Amen.

REVERENDO ET CLARISSIMO VIRO D. ANTHONIO VARENBVLERO, S.S. THEOLOGIAE Doctori celeberrimo : Illustriss. Principi Vvürtembergico à Consilijs, Præsuli Hirsaviano dignissimo, &c. Domino & cognato suo vnicè colendo: S P. D.

M. VLRICVS BOLLINGER VVANGENSIS.

ANTHONI, pater Hirsaviæ venerabilis ædis
O semper rebus portus & aura meis.
Hæc tibi quam missam forsan non esse volebas,
ABOLLINGERO littera missa venit.
Littera (non aliud si tristia fata tulissent)
Anni quæ fuerat vota datura novi.
Vt peragas illum cara cum coniuge felix:
Vt tibi non ulla parte molestus eat.
Sed, dolor heu, tecum nobis in limine primo
Heu, nimis infelix hic novus annus adest.
Et sic læta parum referet tibi littera nostra,
Quæ tu vix oculo non lacrimante leges.
Rectè equidem, longa quamvis ætate gravatus,
Ipse tuus nostra vivit in urbe pater.
Cui post bis septem (Domino laus) lustra peracta:
Primus hic & decies septimus annus init.

Vivis

Vivit uterque parens Pylios vivantq́ per annos,
Auctorem vitæ nocte dieq́ precor.
Viuit &, ut ſpero, fratrum pia turba tuorum,
Et vivunt iuncti ſanguinitate tibi.
Hi vivunt omnes, omnes vivantq́ precamur,
Longaq́ Cumææ ſecula vatis agant.
Aſtò ANTHONI, vivit non amplius unus,
Quo tibi vix ſocios carior inter erat.
Deſerturus erat Capricornum Phœbus Apollo,
Luxibat menſis ſeptima, Iane, tui.
Vir ſacer Andreæ *clauſit ſua fata* Iacobus
Qui Sponſæ vindex, optime Chriſte, tuæ.
Heu tibi quàm magnos obitus feret iſte dolores
ANTHONI, Andrea *pòſt cariture tuo?*
Quando recordaris quod te iuvenilibus annis
Edocuit ſacrum Relligionis opus.
Quod tibi deinde fuit Symmiſta fidelior unus,
Qui tibi ſincero iunctus amore fuit.
Quodq́ tuam prolem ſacro de fonte levavit,
Dignatusq́ fuit compater eſſe tuus.
Nónne tibi lachrimas iſthæc tam cara movebunt
ANTHONI, caro iam ſpoliate viro?
Sic olim luxit, lachrimis & fleuit obortis
Timotheus *lethum, cælice* Paule, *tuum*
Sic & Eliſæus caro privatus amico
Planxit, in ætherios ſcandit ut ille polos.
Sic alios alij, raptos & quiſque ſodales,
Flevit inoffenſo, corde querente, DEO.
Aſpice, ſic paſſis Eccleſia ſancta capillis
Teſtatur luctus, quos tulit inde, ſuos.

Quem

Quem nunc in terris hæc ſponſa miſella ſequetur
Vt ſit ab hæreticis intemerata viris?
Hic erat Andreas *tuus, ô Eccleſia, cuſtos,*
Quo fueras multos vindice tuta dies.
Cuius ego ſi virtutes hîc ſcribere coner,
Maius Odyſſæa ſcribere coner opus.
Tu pater ANTHONI, *qui polles ore diſerto,*
Has potes eloquijs enumerare tuis.
Nec dubito quin has ſis narraturus abundè
Huic quando ſolves debita iuſta viro.
Nam fuit Andreas *noſter tibi notior uni,*
Et tibi ceu nato faverat ille ſuo.
Nomine reǵ, ſimul quod verus Epiſcopus eſſet,
Edocuit Pietas iſtius amplius ampla viri.
Virtutes habuit quas debet talis habere,
Inſpector ſacri qui cupit eſſe gregis.
In verbo, vitaǵ, fideǵ, in amore, pudore,
Chriſticolis fuerat dulcis imago ſuis.
Hic Euangelici munus Doctoris obivit
In quod eum poſuit Spiritus ipſe DEI.
Non dubium gravida delectum matris in alvo,
Vt populum doceat cælica verba ſuum.
Ieremias *veluti, Domini velut organon iſtud,*
Chriſtiados Paulus *qui prius hoſtis erat.*
Quattuor & nondum natus benè luſtra, ſolebat
Ille rudes pueros ille docere ſenes.
Illi doctrinæ fuerat Confeſſio cordi,
Nomen ab Auguſta *quæ tenet urbe ſuum.*
Nexa comas viridi fidei Concordia *Lauro,*
In lucem ſeſe protulit huius ope.

Odit hic ex imo contraria dogmata corde
Quæ non ſinceræ Relligionis erant.
Spirituum nequam ne dogmata Calva ſerentes
Decipiant plebem, Chriſte benigne, tuam.
Sunt impoſtores ſimulando falſa loquentes,
Stigmaticæ mentis ſigna notata gerunt.
Si verò vitæ vidit vigil impia facta,
Correxit monitu protinus ille ſuo.
Quod ſimul extruxit dextrâ ſimul ille ſiniſtrâ
Servavit, vitâ conveniente ſua.
Interdum duro peccantes arguit ore,
Fecit id officij pro ratione ſui.
Non canis elinguis, non ſit ſine voce, ſacerdos,
Ceu tubâ quæ nullos clangit ab ære ſonos:
Vt Stentor clamet, non territus ore ſonoro,
Vt plenæ clangunt ærea canora tubæ.
Non inimicitiam, nec amoris vincula ſpectet,
Sed nec mel nec fel illius ora linant.
Inſtet & opportunus & importunus, in hora
Commodiore magis commodiore minus.
Sollicitet: moneat, rogitet, petat, urgeat, inſtet
Sive ſit apta dies: ſeu ſit inepta dies.
Illum nec titulus, nec inanis gloria forſan
Terreat, ut crimen conticuiſſe velit.
Non aliena ſonet, dicens pro falce ligonem,
Pro merito quemvis nominet ille ſuo.
Iuſſit id omnipotens alti dominator Olympi,
Qui quondam vati talia verba dedit:
En, te mortalem fortis mea dextra locavit,
Vt ſies pro populo pervigil uſque meo:

Si quid ab ore meo vigilanti carpseris aure,
Illius ad populum nuncius esto meum.
Quod si criminibus polluto talia fabor:
Impie, tu Stygias morte subibis aquas.
Tu si non fueris verborum nuncius horum,
Impius in reprobra cesset vt ire via:
Certa quidem tandem veniet sua pœna maligno,
At tu deinde reus sanguinis huius eris.
Sin fueris monitor, nostra te voce iubente
Impius ut vitæ crimina magna fleat:
Ipse sed ulterius peccat pœnas dabit ipse
Tu tamen hinc animæ liberioris eris.
Talia perpendit (scis Varnbülere*)* Iacobus,
Ereptum nobis quem mea Musa dolet.
Prò ego si cupiam spectandas carmine multas
Huius virtutes enumerare viri.
Dicere, næ, cupiam radient quot sidera cœlo:
Quot viridis frondes alpibus addat Atho.
Tu sed eris præco virtutum maior earum
A. THONI, Hirsaviæ *Cœnobiarcha domus:*
In quibus Andreas noster præcelluit unus,
Nestoreis referet quas tua Suada sonis.
Quando parentanti tecum, carissime, talem
Pulpita deflebunt, Hirsaviana *virum.*
Hoc tu postremum solves, puto munus amico
Istud & ut valeas solvere ritè, VALE.

FINIS